

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

katedra psychologie

**PROCES COMING OUTU S DŮRAZEM NA VZTAH RODIČŮ A
HOMOSEXUÁLNÍCH DĚTÍ**

(The process of coming out with emphasis on relationship between parents and gay children)

bakalářská práce

Praha, 12. dubna 2011

vypracovala : Antonie Chrástecká

vedoucí práce : PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a pouze s využitím literatury, kterou cituji a uvádím v seznamu.

V Praze, dne 11. dubna 2011

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Ireně Smetáčkové, Ph.D., za její důsledné vedení a směřování při psaní bakalářské práce.

OBSAH

Obsah.....	1
1. Úvod	3
2. Pohlavně-genderový systém.....	4
2.1 Gender, genderové role a genderová identita	4
2.1.1 Teorie M. Kimmel	5
2.2 Genderové stereotypy	7
2.3 Osvojování si genderu.....	8
3. Sexualita	9
3.1 Sexualita a genderový řád.....	10
3.2 Heterosexuality vs homosexualita.....	12
3.2.1 Sexuální orientace.....	14
3.2.2 Sexuální identifikace.....	14
3.2.3 Sexuální chování	15
3.3 Teorie původu homosexuální orientace	17
3.3.1 Teorie genetických dispozic	17
3.3.2 Hormonální působení v prenatálním období	17
3.3.3 Vlivy prostředí a výchovy	18
3.4 Egodystionická a egosystonická sexuální orientace	19
4. Coming out	20
4.1 Fáze coming outu	21
4.2 Sociální role a vazby	22
4.2.1 Rodina.....	22
4.2.2 Vrstevnické skupiny a vliv školy	24
4.3 Strategie zvládání zátěžových situací.....	27
5. Praktická část	31

5.1 Podoba výzkumu	31
5.1.1 Cíl výzkumu	31
5.1.2 Výzkumné otázky	31
5.1.3 Výzkumný soubor.....	32
5.1.4 Metodologie a metody výzkumu.....	32
5.2 Shrnutí výsledků a jejich interpretace.....	33
5.2.1. Uvědomění.....	33
5.2.2 Heterosexuální zkušenosti.....	35
5.2.3 Vyrovnávací strategie	36
5.2.4 Situace v souvislosti s uvědoměním	38
5.2.5 Reakce na uvědomění.....	39
5.2.6 První svěření.....	41
5.2.8 Coming out v rodině	42
5.2.10 Situace coming outu	44
5.2.11 Reakce rodičů na coming out.....	45
5.2.12 Vtipy na účet homosexuálů	47
5.2.13 Postoje rodičů a jejich ovlivnění.....	48
5.2.14 Hodnocení tolerance ve společnosti	50
5.3 Závěr.....	52
Literatura.....	54
Příloha č. 1 – teorie osvojování si genderu	Chyba! Záložka není definována.
Příloha č. 2 – rozhovory	Chyba! Záložka není definována.
Příloha č. 3 – dotazníky	Chyba! Záložka není definována.
Příloha č. 4 – kategorie rozhovoru	Chyba! Záložka není definována.
Příloha č. 5 – kategorie dotazníku	Chyba! Záložka není definována.

1. ÚVOD

Základním kamenem osobní identity člověka v naší kultuře je jeho vědomí sebe coby ženy či muže. Společnost jse tedy dělí na dvě skupiny, kterými jsou muži a ženy. Na základě pohlaví lidé konstruují sociální kategorii gender. Dle příslušnosti k pohlaví, má každý člen společnosti určité atributy a vzorce chování, které jsou pro muže a ženy do jisté míry odlišné. U muže jsou to maskulinní (mužské), u žen femininní (ženské) charakteristiky, vlastnosti, vzorce chování atd., které jsou od nich očekávány. Společností je na každého jedince vytvářen tlak, aby se choval podle genderových stereotypů.

Genderovým řádem je ovlivněna spousta oblastí lidského života, nevyjímaje sexualitu. V této oblasti mezi femininitou a maskulinitou existuje komplementarita. V naší společnosti je předpoklad, že každý člověk by měl být heterosexuálně orientovaný. Tedy očekává se od něho, že bude zapadat do komplementarity femininity a maskulinity. Lidé homosexuální tedy se svou orientací nezapadají do představ komplementarity a heteronormativity, ani do představ sexuality jako reprodukční aktivity.

Jako téma své práce jsem si zvolila vztahy homosexuálně orientovaných lidí a jejich rodičů. Především se soustředím na proces coming outu. Snažím se poukázat na souvislosti mezi sexualitou (především homosexualitou) a genderem.

Tím, že mám několik přátel homosexuálně orientovaných, je pro mě toto téma velice zajímavé. Hlavním motivem ke zvolení tohoto tématu, pro mě bylo získání větší představy o tom, co museli homosexuálně orientovaní lidé a jejich rodiče prožít při vyrovnávání se s homosexualitou.

V teoretické části se zaměřuji na popsání genderu, jeho souvislostí se sexuální orientací, na to jak genderový řád ovlivňuje sexualitu a na proces coming outu (uvědomění a přijetí homosexuality) v kontextu sociálních skupin a jejich strategie pro vyrovnání se s homosexuální orientací blízkého člověka.

V praktické části popisuji jednotlivé zkušenosti homosexuálně orientovaných lidí s jejich coming outem. Především coming out, který proběhl v rodině.

V celé své bakalářské práci se pokouším poukázat na to, jak jednotliví lidé svůj coming out vnímají a prožívají a jaké strategie v rámci něho volí. Soustředím se na to, jak prožili svůj coming out nejen samy homosexuální lidé, ale také jejich rodiče, a co ovlivnilo vztah mezi rodičem a dítětem s homosexuální orientací.

2. POHLAVNĚ-GENDEROVÝ SYSTÉM

Lidstvo je často rozdělováno na dvě základní skupiny - muže a ženy. Toto rozdělení se odráží v genderovém systému společnosti, kdy u mužů se vyžaduje a předpokládá maskulinita a u žen femininita. Díky tomuto rozdělení je vytvořen pohlavně-genderový systém, který se liší napříč kulturami a také historií. Lidé se tak rozdělují podle pohlaví a na základě vnějších znaků, které jsou očekávány od každého pohlaví.

Každý systém však zahrnuje přinejmenším tyto tři vzájemně provázané prvky (Curran, Renzetti, 2003, s. 21) :

1. sociální konstrukci genderových kategorií na základě biologického pohlaví,
2. dělbu práce na základě pohlaví, tedy skutečnost, že jednotlivcům jsou svěřovány určité úkoly v závislosti na jejich pohlaví,
3. společenskou regulaci sexuality, v jejímž rámci jsou některé formy vyjadřování sexuality odměňovány a jiné trestány.

Prvním dvěma bodům se budu věnovat v další podkapitole 2.1 Gender, genderové role a genderová identita, třetímu v kapitole 3. Sexualita.

V pohlavně-genderovém systému existuje představa o tom, že každý její člen je heterosexuálně orientovaný. Tudiž je považováno za samozřejmé, že ve svém budoucím životě jedinec vytvoří heterosexuální pár tvořený mužem a ženou a společně založí rodinu. Heterosexualita je zde normou a lidé s jinou sexuální orientací než je heterosexuální jsou považováni za podřadné a je s nimi také podle toho jednáno.

V této představě by tedy každý člen společnosti měl mít jednotné pohlaví s genderovou identitou a genderovou rolí, která přísluší buď k ženské, či mužské společenské normě. Jak si však představy o genderu spolu s genderovou identitou a rolí v průběhu života vytváříme? To je předmětem další kapitoly.

2.1 GENDER, GENDEROVÉ ROLE A GENDEROVÁ IDENTITA

Gender je sociální konstrukt, organizuje společnost jak vertikálně tak horizontálně. Učíme se mu v rámci socializace. Díky ní se tedy učíme nejen sociálním normám a hodnotám, ale také tomu, jak se „správně“ chovat jako chlapec nebo dívka ve společnosti, tedy v sociální (genderové) roli. Společností je na nás vytvářen tlak, abychom se tímto určitým způsobem chovali a následně tento způsob chování vkládali do genderové identity.

Gender představuje sociálně-kulturní konstrukt, který je historicky podmíněný. Nejčastějším genderovým systémem bývá tzv. patriarchální (Curran, Renzetti, 2003), v kterém mají ženy nižší společenské postavení než muži. Toto nerovné postavení můžeme

vidět například v prestiži povolání či v rozdělování moci. Patriarchální systém stojí v základu euro-americké kultury.

Pojem „gender“ byl ve spojení s mužstvím a ženstvím poprvé použit ve článku Moneye. Autor tento pojem vyhradil pro mužskou a ženskou identitu, která vyplývá ze sebeprožívání, tvrzení a chování jedince, na rozdíl od identity stanovené na základě jeho anatomické výbavy. (Moneye in Janošová, 2008, s. 41)

Gender bývá spojován s pohlavní příslušností. Lidské pohlaví jako biologická danost (bytí mužem či ženou) tu slouží jako základ, na němž lidé konstruují společenskou kategorii zvanou gender (maskulinitu či femininitu) (Curran, Renzetti, 2003, s. 20). Základní rozdíl můžeme již vidět i v překladu slov - gender by se mohl přeložit do češtiny jako rod¹, pohlaví je v angličtině „sex“.

Z toho vyplývá, že gender je vnějším znakem, který je viditelný neustále, například jako vzorce chování, vizáž, postoj atd. Naopak pohlaví není viditelné stále a především ne na první pohled.

Lidé mají vytvořené tzv. genderové stereotypy (viz. kapitola 2.2), jejichž představy se předávají pomocí sociálních skupin v rámci socializace. Díky těmto stereotypům, lidé usuzují na gender zcela automaticky. Zamýšlejí se nad ním až v případě, že se objeví u člověka znaky, které vybočují z genderových stereotypů.

Zde bych ráda upozornila na teorii Kimmel. Teorie je vysvětlením toho, jak je možné, že ve společnosti funguje gender jako organizující princip.

2.1.1 TEORIE M. KIMMEL

Kimmel říká (Kimmel in Smetáčková, 2006, s. 009), že gender je mocenský vztah, přičemž je důležité zdůraznit, že moc není vlastností jednotlivců, ale jde o základní aspekt sociálního života, nedílnou součástí všech sociálních vztahů.

Kimmel využívá tzv. tři I, které znamenají instituce, interakce a identita.

Institucemi jsou myšleny sociální struktury i různé organizace jako například školy. Ty jsou založeny na genderovém principu a pracují s genderem tak, že mají ustálené vzorce k reprodukci norem. Příkladem může být jazyk, který nám společnost, včetně školy předává. Ten nás vede k tomu, jak o věcech přemýšlíme.

Dalším I je interakce. Gender je vztahový pojem. Každý člověk v interakcích s druhými lidmi ukazuje svoji femininitu/maskulinitu a zároveň se řídí při volbě vlastního chování vůči druhým lidem tím, zda jsou druzí lidé ženami či muži. Takto funguje interakce na základě genderového principu.

¹ Pro svou práci tento překlad nepovažuji za přesný, proto budu dále používat pouze gender.

Interakce vyjadřuje komplementaritu mužské a ženské role. Významné v této komplementaritě je rozdělování moci. Znamená to, že kdo má více moci, toho slovo je hodnotnější. Zde platí, že muži jako skupina vládnou větší mocí než ženy jako skupina (Smetáčková, 2006).

A poslední I, tedy třetí, je identita (Smetáčková, 2006). Tou je myšleno přijímání a uvědomění si svého mužství či ženství. Genderovaní jednotlivci vyjednávají své identity v rámci genderových institucí. Tyto instituce však také vytvářejí přesně ty rozdíly, u kterých předpokládáme, že jsou vlastnostmi jednotlivců.

Výsledkem této teorie je, že potlačit gender je velice těžké, protože se všechny výše zmíněné I (instituce, interakce, identita) propojují. Takže pokud vám ve škole budou říkat, že normální je být heterosexuální a tento názor bude podporovat pro vás významná osoba (rodič, kamarád), pak se stane i vaším názorem, který vám bude připadat zcela samozřejmý. Jak se potom, ale musí takový člověk cítit, pokud si uvědomí, že jeho sexuální orientace je homosexuální?

Genderová identita vystihuje to, že se muž cítí být mužem a žena se cítí být ženou. Oproti tomu genderová role je v rovině očekávání, do chování se nepromítá mechanicky. To znamená, že se muž chová jako muž a stejně tak se žena chová jako žena. Je zde důležité to, jak chce být jedinec druhými vnímán.

Realizace genderové role tedy nevyplývá pouze z prožívání sebe sama jakožto muže či ženy, ale vypovídá jistým způsobem i o míře konformity nositele s jeho okolím (Janošová, 2008, s. 42).

Samozřejmě nemusí být genderová identita, genderová role a biologické pohlaví v souladu. Tudíž se člověk může vnitřně cítit být ženou (mužem), navenek se jako žena (muž) chovat, ale biologickým pohlavím být ženou (mužem)². Nebo se člověk cítí být ženou a i pohlaví odpovídá ženství, avšak navenek se projevuje chováním a vlastnostmi, které společnost pokládá za mužské.

V angličtině jsou chlapci s nápadně dívčími projevy nazýváni „sissy-boys“ a dívky s nápadně chlapeckými projevy „tomboys“ (Janošová, 2008). „Sissy-boys“ je vnímáno jako více hanlivé než „tomboys“. Chlapci jsou za své chování, které obsahuje dívčí projevy, více sankcionováni než je tomu u děvčete za chlapecké. Maskulinita je symbolicky nadřazená femininitě, a muži jsou pod větším tlakem společnosti. Chlapci s takovými projevy jsou méně přijímáni okolím a v pozdějším věku především vrstevnickou skupinou, jelikož se svými projevy nějak liší.

² V tomto případě by se jednalo o transsexualitu.

Dívka a chlapec čelí odlišnému společenskému očekávání - od počátku se liší jejich výchova a prostředí. Už od narození a od doby, kdy víme pohlaví, do něj promítáme obecné předpoklady.

2.2 GENDEROVÉ STEREOTYPY

Stereotypy jsou apriorní (předem stanovené) a zobecněné představy o povahových rysech, způsobech chování a zvycích příslušníků určité skupiny, aniž by byla brána v potaz individualita jejich členů, jejich konkrétní životní situace apod. Jejich prostřednictvím získáváme základní informace o situacích, věcech či lidech bez nutnosti jakýchkoli dalších znalostí a podrobností. Základní vlastností stereotypů je, že je nevytváříme na základě osobních zkušeností, ale získáváme je tradováním, verbálním i neverbálním zprostředkováním ostatními příslušníky naší společnosti. (Martin in Janošová, 2008, s. 27)

Stereotypy nám pomáhají rozumět a orientovat se v sociálním prostředí. Genderové stereotypy vyjadřují to, jaké má mít správná žena a správný muž vlastnosti, jak mají vypadat a jak se mají chovat atd. Za charakteristiky femininní ženy je považováno mateřství, jemnost, starostlivost a další femininní chování. Za charakteristiky maskulinního muže je považováno to, že je vysoký, svalnatý, průbojný a především, že je živitelem rodiny. Jak jsem již zmínila výše, v naší společnosti je takovým genderovým stereotypem právě očekávání heterosexuální orientace od každého jedince. Při interakci s člověkem automaticky předpokládáme, že jeho sexuální orientace je stejná jako většinová.

Jak uvádí Lippa (2009), jakmile se genderové stereotypy objeví, tak se všichni chováme tak, aby se naplnily a staly pravdivými. Tento proces se dle Mertona nazývá genderové stereotypy jako sebenaplnující proroctví.

Stereotypy nám nejen pomáhají, ale také přinášejí omezení v podobě tlaku, aby se člověk podle nich choval. Přinášejí předsudky a limity příležitostí životní seberealizace (Janošová, 2008).

Genderové stereotypy se vytvářejí prostřednictvím složitých mechanismů a velkého počtu sociálních institucí. Jednou z nich jsou média. Tento vliv si obvykle málo uvědomujeme. Působí hlavně emocionálně, což bývá silnější než přímé výchovné styly (Janošová, 2008)

V zobrazování mužů a žen v médiích existují velké rozdíly. Jedním z významných poselství je, že ženy jsou méně důležité než muži (Renzetti a Curan, 2003). Ve většině filmů nebo seriálů a v knihách jsou jako hrdinové zobrazováni muži. Dle Janošové (2008) jsou mužští hrdinové jistota úspěchu televizního pořadu i knihy.

Minimálně jsou v hlavním vysílacím čase viděny na televizních obrazovkách ženy. A jsou také zobrazovány méně realisticky než muži. Jejich postavy jsou nejčastěji štíhlé a jsou velice atraktivní.

V reklamách jsou ženy také více znázorňovány v nepřírodných polohách, v prostředí večírku a vždy usměvavé a bavící se. Muži jsou naopak nejčastěji zobrazováni v divoké přírodě, která má zvýraznit jejich svobodu a volnost. Ženy jsou málokdy zobrazovány v povolání.

O masových médiích stále platí, že názoroví vůdci vidí gaye a lesby jako outsidersy, kteří se hodí, když je třeba zvýšit náklad nebo použít sexuální skandál na první stranu, ale ne jako rovnoprávné členy společnosti, kteří se plnohodnotně účastní veřejného života (Chlumská, 2008).

2.3 OSVOJOVÁNÍ SI GENDERU

Jakým způsobem se vlastně genderovým rolím učíme a jak si utváříme genderovou identitu? Na tuto otázku se snaží odpovědět několik teorií. Mezi hlavní teorie patří psychoanalytická teorie (identifikační teorie), teorie sociálního učení a kognitivně vývojová teorie. Ráda bych vyzdvihla především teorii Sandry Bem. Někteří autoři její teorii zařazují v rámci kognitivně vývojové teorie (například Curran, Renzetti, 2003), jiní ji vydělují z kognitivně vývojové teorie a vyčleňují ji do samostatné teorie - teorie genderového schématu (například Lippa, 2009; Janošová, 2008). Já bych ji spíše vyjmula jako samostatnou teorii, jelikož si myslím, že je velice cenná a jedinečná.

Pro mou práci je důležité, co nejvíce porozumět celému kontextu genderu. S tím souvisí i to, jak dané teorie vysvětlují, jak se učíme genderu v rámci socializace, a s tím spojený původ sexuální orientace (popřípadě homosexuální orientace). Jak uvádí Brzek (1993, s. 22), alespoň stručné a zjednodušené informace o složitých procesech tvorby pohlavní odlišnosti³, potřebujeme k tomu, abychom správně pochopili některé zvláštnosti lidí, kteří v této oblasti vybočují z většinové normy. Pro mé téma je tedy důležité podat alespoň stručné informace o osvojení si genderu, které jsou uvedeny v příloze č. 1.

³ Pro mou práci především genderové odlišnosti.

3. SEXUALITA

Pro sexualitu použijí popis Weisse a Zvěřiny (2001, s. 9), podle nichž je sexualita zdrojem silných citových hnutí. Přináší lidem rozkoš, radost a potěšení na straně jedné, a úzkost, deprese a sexuálně přenosné nemoci na straně druhé. A dle toho, zda je zdrojem těchto silných citových hnutí člověk stejného či opačného pohlaví, můžeme rozlišovat heterosexuálně orientované a homosexuálně orientované lidi.

Pudovost člověka je však od počátku lidských dějin regulována, ať už tabuizací, totemistickými mýty, náboženskými systémy či zákony (Weiss, Zvěřina, 2001, s. 14). Příkladem toho jsou zákony, které nedovolují pod 15 let sexuálně žít, zakazující ukončování těhotenství. Dokonce v USA bylo před 30 lety protizákonné používat a poskytovat antikoncepční prostředky (Curran, Renzetti, 2003).

Každá kultura má v každém historickém období vytvořena určitá psaná i nepsaná pravidla a normy, které vytvářejí sexuální morálku. Ta má vliv na postoje i chování lidí (Weiss, Zvěřina, 2001). Pokud se však lidé podle této morálky neřídí, mohou být za své chování sankcionováni.

Dle výzkumu provedeném Sociologickým výzkumem AV ČR (Weiss, Zvěřina, 2001) na náhodně vybraném vzorku obyvatel, v České republice po roce 1989 téměř vymizelo negativní a sankční hodnocení homosexuality (tyto postoje se vyskytovaly pouze u 2,3 % obyvatelstva). A začal převažovat názor, že pro homosexuály je potřeba vytvořit odpovídající právní normy a sociální prostor.

Tato pravidla a normy specifické pro danou kulturu, se předávají prostřednictvím působení rodiny, vrstevnických skupin, vlivem školy a dalšími společenskými institucemi a působením celého prostředí.

Současně je však zřejmé, že lidské sexuální chování je v zásadě determinováno biologickými dispozicemi, nicméně okolnosti vnějšího prostředí mohou podstatně modifikovat jeho konkrétní projevy (Weiss, Zvěřina, 2001, s.13). Záleží na tom do jaké míry je člověk socializován ve společenství, do kterého se rodí, v kterém vyrůstá a v jakém konkrétním historickém období žije. Všechna známá lidská společenství předpokládají, že plně socializovaní dospělí jedinci mají nejen schopnost se sexuálně vzrušit, nýbrž i schopnost heterosexuálního pohlavního styku (Vrhel, 2002. s. 17).

Výzkumy kulturních antropologů nám ukazují, že pojetí sexuality není v každé společnosti a kultuře shodné. Příkladem uvedu kontrastní pojetí sexuality ve dvou společenstvích - Abbchazanů z Kavkazu a Daijů z Nové Guineje. Abbchazané sexuální zájmy a vzrušení vnímají jako potenciál, který se rozvíjí jen velice zvolna (Benet in Vrhel,

2002). Manželské dvojice si dopřávají sexuálních rozkoší do devadesátí, některé dokonce po dosažení sta let. Naopak Danijské etnikum je považováno za společenství produkující nízkou úroveň sexuální energie (Heider in Vrhel, 2002).

Pojetí sexuality v dané společnosti a kultuře je úzce propojeno s genderovým řádem.

3.1 SEXUALITA A GENDEROVÝ ŘÁD

Genderový řád je dichotomický - pracuje s dvěma protikladnými rolemi. Mezi femininitou a maskulinitou existuje komplementarita. To znamená, že pokud se něco změní v jednom, vyvolá to změnu i v druhém. Oba dva póly se navzájem doplňují. Mezi mužem a ženou je komplementarita i v oblasti sexuality.

Komplementarita se kvůli biologickému esencionalismu transformuje i do oblasti sexuality a vytváří heteronormativní tlaky. Biologický esencionalismus, předpokládá, že rozdíly mezi muži a ženami jsou determinovány biologicky. A tak se zcela automaticky předpokládá od každého člověka heterosexuality, jelikož k tomu má biologické danosti. To souvisí s pojetím sexuality jako reprodukční aktivity.

Mužská a ženská sexualita se výrazně liší (Blechová, 2010). Od ženské sexuality se vyžadují atributy femininní, od mužské naopak maskulinní. Žena svou sexualitu prožívá více duševně, u mužů se jedná více o tělesný akt. Od mužů se očekává, že budou v této oblasti více aktivní, naopak u žen je předpokládána spíše pasivita.

Rozdíl je i v pohlavním ústrojí. Ženy mají pohlavní orgány uvnitř těla, nejsou viditelné. Muži mají pohlavní orgán spíše vnější. Muži přicházejí do styku se svým pohlavním orgánem mnohem častěji než ženy.

Avšak nemůže být odlišnost výsledkem genderového řádu a ne biologických daností? Rozdílnost je genderovým řádem posilována, jak v úrovni prožitků, tak i v úrovni prezentace.

Do středověku byla sexualita vnímána pouze jako reprodukční aktivita. Veškerá sexualita, která nevedla k početí, byla brána jako něco špatného. Homosexualita byla vnímána dokonce jako perverze.

Bylo to dáno představou většinové společnosti o „klasické“ rodině, která se skládá z muže, ženy a jejich potomků. Muž i žena mají v rodině své odlišné a očekávané chování specializované role. Muže je vnímán jako živitel rodiny (expresivní role) a žena se stará o domácnost a pečuje o potomky (instrumentální role). Toto rozdělení je na základě pohlaví. Dle Renzetti a Currana (2003, s.216) je to zajímavé právě tím, že uspořádání genderových vztahů nemá biologický původ, nýbrž je dáno kulturně a předává se sociálně.

Janošová (2008) potvrzuje, že v rodinné sféře dosud z velké části převládá princip komplementarity, avšak s typickou dominancí ženy.

Mělo se za to, že nereprodukční sexualita oslabuje jedince i společnost, což potvrzovaly i teze tehdejšího evolucionismu, podle nichž má ve světě přírody sexualita smysl pouze k rozmnožování, jinak jedince oslabuje, a tak ho handicapuje v neustálém boji o přežití. Nereprodukční sexualita tedy byla považována za nepřirozenou (Fafejty, 2004, s. 109).

Dokonce ve druhé polovině devatenáctého století začala být kontrolována porodnost u těch nejhudších, jelikož základním sociálním principem tehdejší doby bylo rozdělování od bohatých chudým. Avšak když bylo bohatých málo a chudých příliš, musela být započata kontrola sexuality. Tudíž byla podporována reprodukční sexualita u elity a u chudých byla kontrolována.

Dnešní idea reprodukční sexuality vypadá tak, že sexualita je odepírána lidem, kteří jsou považováni za nedospělé nebo nezdravé. Vůbec se nebere v potaz, že by sexualita, jakožto zdroj radosti a rozkoše, mohla být součástí jejich každodenního života (Fafejta, 2004, s. 113).

Zajímavý je také dvojitý metr pohledu na sexualitu (Curran, Renzetti, 2003). Mužské sexuální aktivity dovoluujeme nebo jejich sexuální eskapády minimálně pomíjíme, přehlízíme nebo jim je promíjíme. Ale dívka se za stejné chování odsuzuje a trestá. Tento pohled můžeme například slyšet mezi mnohými dospívajícími. Chlapec, který se ve velké míře stýká s dívkami, není stálý ve svých vztazích a chlubit se tím, s kolika dívkami měl sexuální zkušenost, je mezi vrstevníky obdivován a nazýván „borcem“. Naopak dívka, která se chová stejně jako tento chlapec je svými vrstevníky odsuzována a nazývána „lehou“.

Všechny výše uvedené skutečnosti, to znamená gender a sexualita jako reprodukční aktivita, ovlivňují naše vnímání, chování a postoje, které jsou plné stereotypie. Máme tyto vzorce natolik vryty, že když se někdo vymyká, vyvolává to v nás různé emoce, které pramení z našeho názoru na danou odlišnost. Většinou si však neuvědomujeme, že druzí, kteří se určitým způsobem odlišují od většinové společnosti, zažívají také velké emoce a často jim činí velkou námahu vůbec se svěřit se svou odlišností.

Genderový řád předpokládá, že se společnost dělí na dvě skupiny – muže a žen, nebo heterosexuální a homosexuální. Avšak lidská sexualita je velice rozmanitá. Má také své různé podoby v rámci jedné kultury. Známý odborník na lidskou sexualitu Alfred Kinsey zjistil, že naše sexuální náklonnost a naše sexuální chování jsou zřídka kdy absolutní (Bass, Kaufman, 2003, s. 22). Vytvořil tedy sedmi bodovou škálu (graf), která ukazuje, jak rozmanitá je lidská sexualita.

Škála lidské sexuality:

- výlučně heterosexuální
- převážně heterosexuální s příležitostnými homosexuálními pocity nebo zkušenostmi
- více heterosexuální s jistou homosexuální náklonností nebo zkušenostmi
- homosexuální a heterosexuální ve stejné míře
- více homosexuální s jistou heterosexuální náklonností nebo zkušenostmi
- převážně homosexuální s příležitostnými heterosexuálními pocity nebo chování
- výlučně homosexuální

V současné době můžeme tvrdit, že ve všeobecné populaci lze najít nejenom osoby výlučně heterosexuální a výlučně homosexuální, ale i poměrně velkou skupinu jedinců, kteří podle své sexuální orientace tvoří plynulý přechod od heterosexuality k homosexualitě (Stehlíková, Procházka, Hromada, 1995, s. 11). Pro mou práci je nejdůležitější odlišit dva krajní póly – heterosexuality a homosexualitu. Jak uvádějí autorky Bass a Kaufman (2003, s. 22) žijeme ve společnosti, která se cítí pohodlněji, když jsou věci jasně vymezené - buď homosexualita, nebo heterosexuality.

3.2 HETEROSEXUALITA VS HOMOSEXUALITA

Tyto dva pojmy, heterosexuality a homosexualita, bývají často dávány do protikladu. Pokud člověka přitahují osoby opačného pohlaví, pak jej společnost označuje za „heterosexuála“, pokud jej přitahují osoby stejného pohlaví, je označován jako „homosexuál“.

Sám termín „homosexuál“ vznikl až na konci 19. století, antická řečtina vůbec neměla výrazy pro odlišení homosexuálního a heterosexuálního chování (Fafejta, 2004, s. 83). Ve stejném období vznikl i termín „heterosexuál“. Výraz homosexualita užil poprvé Benkert roku 1869 pro lásku muže či ženy k osobě stejného pohlaví, čímž mínil nejen citový vztah ale i schopnost sexuálně reagovat na objekt stejného pohlaví, být jím vzrušen, s tendencí uskutečnit s ním pohlavní styk (Brzek, Pondlíčková-Mašlová, s. 19).

Homosexualita je běžnou („normální“) variantou sexuální orientace. Existují tři pojetí významu normality - normativní, statistické a funkční⁴. Normativní pojetí normality znamená předem danou či dohodnutou normu, tedy ideál. U statistického pojetí normality je

⁴ Zdroj : *Pojetí normality* [online]. c 2005 – 2011 [cit 2011-05-04]. Dostupé n WWW: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=21153>

za normální považováno to, co je nejvíc časté, co je průměrné. Funkční chápání normality spočívá v tom, že určitý systém plní správně svou funkci. Mohlo by se zdát, že ani v jednom pojetí homosexualita normality nedosahuje, avšak kdo určil například lidský ideál?⁵ Samozřejmě žádný rodič si nepřeje, aby jeho dítě bylo homosexuálně orientované, a tak pro něj homosexualita ideálem nebude. Jinou představu o ideálu bude mít ale právě homosexuální člověk, pro kterého je homosexuálně orientovaný partner ideálem. Ideál je tedy subjektivní pojem. U normality se nemá posuzovat pouze jeho četnost, jak je tomu u statistického pojetí, ale také se musí zhodnotit další aspekty. Nemůžeme brát za normální to, co je nejčastější, protože potom by například muselo být považováno za normální například násilí, které se objevuje v televizi velice často. Třetím hlediskem je funkčnost. Z hlediska reprodukční funkce sexuality homosexuální vztah funkční normu neplní. Avšak jak jsem nastínila výše, sexualita není záležitostí pouze reprodukční. O homosexualitě se tedy nedá říci, že by tyto tři pojetí normy neplnila.

Pro homosexuálně orientovaného muže se často používá označení gay, pro ženu lesba. Každý preferuje jiný název. Některé ženy například mohou preferovat označení lesbička a druhé je považovat za zesměšňující zdrobnělinu.

Homosexualita byla dříve považována za nemoc, a tak se několik lidí pokoušelo o její léčbu. Postupy byly ve většině dosti drastické. Příkladem byla léčba, při které byly člověku promítány homosexuální ukázky a při nich dostával elektrické šoky nebo prášky na zvracení. Tím si měl homosexuální aktivity znechutit. Nebo jim byla podávána droga LSD. Také byly pokusy podávat těhotným matkám pohlavní hormony. Avšak od všech pokusů léčit homosexuály bylo upuštěno po tom, co se prokázal negativní účinek.

Přesto někteří pořád zastávají názor, že homosexualita je léčitelná. Příkladem může být Gerald J. M. van den Aardweg, který považuje homosexualitu za neurózu. Ve své knize *Terapie homosexuality* (2003, s. 8) uvádí: „Podle mých zkušeností se „radikálně“ změnilo asi 15-20% všech, kteří s léčbou začali, a kteří i mnoho let po léčbě neměli homosexuální citění (30% léčbu po několika měsících přerušilo).“ Pokud je tedy podle něj homosexualita nemocí, nevím, proč má léčba tak malou úspěšnost, proč tolik lidí terapii ukončilo a především proč si autor není svými výsledky jistý.

Důležité je odlišit tři aspekty homosexuality. A z pohledu těchto tří pojmů se na homosexualitu dívat a přemýšlet nad ní. Jedná se o homosexuální orientaci neboli preferenci, homosexuální identifikaci a homosexuální chování (Procházka, 2002).

⁵ Více : -HSX-, *Je homosexualita normální?* [online]. c 2001 – 2010 [cit 2011-05-04]. Dostupné na WWW: <http://www.004.cz/je-homosexualita-normalni>

3.2.1 *SEXUÁLNÍ ORIENTACE*

První pojem sexuální (popřípadě homosexuální, heterosexuální) orientace vyjadřuje, že při volbě erotického partnera a své citové náklonnosti dáváme někomu přednost, muži nebo ženě (Procházka, 2002, s. 4). U heterosexuální orientace to bude právě opačné pohlaví, kterému dáváme takto přednost. U homosexuální orientace to bude stejné pohlaví, kterého je sám jedinec.

Sexuální orientace je vrozená, celoživotně neměnná a samozřejmě nikým nezapříčiněná a také neovlivnitelná. Neexistují žádné možné postupy, jak jí s jistotou a nevyvratitelností zjistit.

Většina naší společnosti je orientována heterosexuálně. Osob s homosexuální orientací je dle výzkumu Kynseyho a spol. 4 % populace, avšak nejčastěji bývá výskyt homosexuálně orientovaných lidí v populaci udáván od 2 % až do 10 %⁶.

V České republice byl proveden výzkum v roce 1993 a 1998 Weissem a Zvěřinou (2001), který si týkal přihlášení se k sexuální orientaci. Pro mou práci jsou důležité výsledky mužů a žen, které se přihlásili k homosexuální orientaci nebo si svou orientací nebyli jisti. V roce 1993 muži odpovídali, že jsou homosexuálně orientovaní jen v 0,4% odpovědí, v roce 1998 pouze v 0,3 %. Ženy tuto orientaci uváděly v 0,3 % odpovědí v obou rocích. Častější odpovědí, která se objevovala u žen i mužů, bylo, že si svou sexuální orientací nejsou jistí. U mužů to bylo v roce prvního výzkumu v 1,4% odpovědí a u druhého výzkumu v 2,2 %. U žen se tato odpověď vyskytovala v 2,0 % v roce 1993 a 3,1% v roce 1998. Zvýšení procentuálního zastoupení v nejistotě sexuální orientace je dle autorů dán pravděpodobností, že u většiny respondentů a respondentek jde o ego-dystonní homosexuální orientaci nebo o problematický coming out.

Erotické fantazie a sny, které jsou spojeny se sexuální orientací, mohou jedinci pomoci při jejím rozpoznávání. Sexuálně preferované pohlaví se v nich promítá častěji. Jak uvádějí Brzek a Pondělíčková-Mašlová (1992, s.12), chlapci v období puberty zažívají onanie, při kterých mají erotické představy, v který se občas objeví chlapec. To vysvětlují tím, že chlapci pro své kamarády v tomto věku horují. Pokud však erotické sny o stejném pohlaví převažují, nasvědčuje to dalšímu homosexuálnímu vývoji.

3.2.2 *SEXUÁLNÍ IDENTIFIKACE*

Jedná se o vlastní sebepojetí daného člověka. Sexuální identifikace vyjadřuje to, kým se cítí člověk být. Buď se cítí být heterosexuálem, nebo homosexuálem (popřípadě bisexuálem).

⁶ Až 10% uvádí americké aktivistické organizace (Sexuální chování v ČR)

Velké procento lidí, kteří se později identifikovali jako homosexuální, zahajovalo svůj pohlavní život v heterosexuálním partnerství (Janošová, 2000, s. 15).

Jak píše Janošová (2000, s. 16), velkou úlohu zde hraje postoj společnosti, který se teprve pomalu vyvíjí od netolerance a odmítání k postupnému chápání a akceptování. Existují dokonce i kultury⁷, kde lidé nemají potřebu zařadit se do jedné ze skupin - buď do homosexuální či heterosexuální. Mají totiž volný výběr partnera a jejich sexuální chování není pro postavení člověka ve společnosti důležité.

3.2.3 *SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ*

Sexuální chování je vnějším projevem sexuality lidí. Homosexuálním chování se rozumí pohlavní styk nebo jiná sexuální aktivita s osobou stejného pohlaví (Procházka, 2002, s.4).

Podle projevů sexuality si okolní lidé zařazují člověka do kategorií heterosexuál a homosexuál, avšak jak ukazují výsledky výzkumu (Weiss, Zvěřina, 2001) respondentů, kteří měli homosexuální zkušenost, je více než homosexuálně orientovaných. Takže to, že mám homosexuální zážitek či zkušenost nutně nemusí znamenat, že jsem homosexuálně orientovaný/á.

Tato oblast nemusí být v souladu se sexuální orientací a identifikací. Z průzkumu Kinseyova institutu (1987) vyšlo najevo, že 37% dotazovaných mužů žilo alespoň určitý čas svého života homosexuálně, a mnoho homosexuálů naopak žilo nějaký čas v heterosexuálním vztahu. (Kinsey in Janošová, 2000, s. 14)

Heterosexuální člověk se tedy může chovat v některých případech homosexuálně, pokud není možnost sexuálního styku s osobou opačného pohlaví. Tyto případy se objevují například ve věznicích nebo při prostituci.

Další možností je, že se homosexuálně orientovaný člověk chová heterosexuálně. To může nastat v několika případech, jak uvádí Procházka (2002). Homosexuální orientaci mnohdy nerozpozná ani sám člověk, které ho se týká. Tudiž se cítí a také žije jako heterosexuál. Často jsou tito lidé nespokojeni v soužití s partnerem opačného pohlaví či se u žen dokonce vyskytuje nechuť k sexuálním aktivitám s mužem tzv. frigidita. Autoři Brzek a Pondělíčková (1992) ji vysvětlují tím, že právě za onou frigiditou se může skrývat nerozpoznaná homosexuální orientace.

Někteří lidé si však své sexuální zaměření uvědomují, ale odmítají ho a nechtějí podle něho žít. Uzavřou dokonce i manželství, a to z toho důvodu, že chtějí především splynout s většinovou společností, která je v naší zemi heterosexuálně orientovaná.

⁷ Příkladem mohou být některé přírodní národy.

Sexuální orientace je v některých teoriích definována pomocí sexuálního chování. Avšak jak jsem naznačila výše, sexuální chování nemusí vždy odpovídat sexuální orientaci ani sexuální identifikaci. Sexuální chování je tedy měnné, avšak sexuální orientace a identifikace jsou neměnné – jsem přitahován buď osobami stejného, nebo opačného pohlaví a stejně tak se cítím buď být homosexuálem či heterosexuálem. Avšak některým lidem může trvat nějaký čas, než si svou homosexuální orientaci uvědomí, přijmou a přehodnotí tak i svou dosavadní sexuální identifikaci.

Existuje také skupina lidí, jenž navazují vztahy s oběma pohlavími a hodnotí se jako bisexuální. Bisexualita se může projevovat ve všech třech uvedených rovinách - mohou být bisexuálně orientovaný/á, bisexuálně se identifikovat a bisexuálně se chovat. Zase všechny tři mohou, ale nemusí být ve vzájemné shodě.

Bisexuální jedinci jsou přitahováni oběma pohlavími a to stejnou měrou. O přitažlivosti sexuálních partnerů u nich nerozhoduje pohlaví, ale atraktivnost osoby, a to nejen atraktivnost vzhledu, ale i způsobu chování, vyjadřování a osobní kultury (Brzek, Pondlíčková-Mašlová, 1992, s. 16).

Samozřejmě by se našla celá řada lidí, kteří se považují za bisexuály. Avšak existují i lidé s názorem, že k bisexualitě se hlásí lidé, kteří se jen nedokáží rozhodnout pro heterosexuální nebo homosexuální, a tak své střídání sexuálních partnerů „schovávají“ za bisexualitu. Může se také objevit názor, že bisexualita je pouze neschopnost přiznat si homosexuální orientaci.

Jak uvádí Brzek a Pondlíčková-Mašlová (1992), je pro toho, kdo je jasně heterosexuál nebo homosexuál, těžké pochopit bisexualitu. Vidí sexuální orientaci černobíle tak, aby to pro něj bylo dobře pochopitelné. A naopak pro toho, kdo je bisexuál, je těžké pochopit, že někdo může být vyhraněný heterosexuál nebo homosexuál.

Častou první otázkou, kterou si nejspíše položí člověk, který si začíná uvědomovat pocity související s jeho sexuální orientací, a lidé jemu blízcí, je otázka „Proč a jak se to stalo?“. Existuje několik teorií o vzniku homosexuální orientace. Autorky Bass a Kaufman (2003) upozorňují na fakt, že se zkoumají pouze to, proč jsou lidé homosexuální, avšak výzkumy toho, proč jsou heterosexuální, v podstatě chybí. Je také důležité dát pozor na to, aby informace o vzniku homosexuality nebyly použity diskriminujícím způsobem. Výzkum sexuality jde však v ruku v ruce se zvyšující se tolerancí společnosti. A naopak při nedostatečné informovanosti pak vznikají zbytečné pocity viny a obviňování se.

3.3 TEORIE PŮVODU HOMOSEXUÁLNÍ ORIENTACE

Teorii, které se zabývají původem homosexuální orientace, je v současné době několik.⁸Většina teorií vychází buď z toho, že homosexualita je podmíněna biologicky, nebo že vývoj k homosexuální orientaci ovlivnila výchova.

3.3.1 TEORIE GENETICKÝCH DISPOZIC

Homosexualita je v této teorii biologicky podmíněná. To znamená, že jste se s homosexuální orientací již narodili a není možné jej ovlivnit.

V roce 1993 provedli vědci Hamer a Le Vay (Hamer, Le Vay in Stehlíková, Procházka, Hromada, 2000) genetický výzkum, který ukázal, že existuje souvislost homosexuální orientací a chromozomem X. Měl by se zde nacházet gen nebo geny, které jsou odpovědné za homosexuální orientaci. To by znamenalo, že je sexuální orientace děděna z linie matky, která dítěti předává genetickou informaci chromozomu X.

Tato teorie je v současné době stavěna ve velké míře do popředí také z důvodu výzkumu jednovaječných dvojčat, které mají stejnou genetickou výbavu. Kallman (Kallman in Brzek, Pondělíčková-Mašlová, 1992, s. 27) vyšetřil sexuální orientaci souboru jednovaječných dvojčat a zjistil stoprocentní shodnost: bylo-li homosexuální jedno dvojče, bylo homosexuální i druhé, a to i tehdy, když od narození vyrůstalo v jiném rodinném prostředí.

V 70. letech byl tento výzkum zopakován. Dědičnost potvrdil, ale procentuálně bylo zjištěno, že je 40 - 60 % pravděpodobnost, pokud je jedno z dvojčat homosexuální, že bude homosexuální i druhé (Brzek, Pondělíčková-Mašlová, 1992).

P. Janošová (2000) uvádí procentuální zastoupení jako nadpoloviční pravděpodobnost.

Velmi zajímavé pro mě jsou výzkumy dvojčat. Tuto teorii pokládám za nejlogičtější a vycházím z ní ve svém výzkumu.

3.3.2 HORMONÁLNÍ PŮSOBENÍ V PRENATÁLNÍM OBDOBÍ

V 70. letech začaly být diskutovány vlivy neuroendokrinní. Endokrinologovi Dórner (Dórner in Brzek, Pondělíčková-Mašlová, 1992, s. 27) prováděl pokusy s krysami a zjistil, že narušením vývoje sexuálních center mezimozku v době jejich vytváření za nitroděložního života lze vyvolat homosexuální chování v dospělosti. Tyto výzkumy jdou však jen těžko přenést na člověka, ale byl to určitý začátek výzkumu v této oblasti.

⁸ Více Janošová (2000), Procházka (2002), Nedbálková (2007), Bass, Kaufman (2003)

Víme, že u člověka dochází k formování sexuální diferenciaci příslušných center mezimozku v období mezi 4. až 6. měsícem prenatálního vývoje. Některé teorie tedy hovoří o tom, že dochází v tomto období k hormonální nevyváženosti při zásobení tohoto centra. Novější teorie tuto teorii upřesňují v tom, že spíše dochází k odlišné reakci těchto sexuálních center mezimozku.

Tuto teorii také podporuje fakt, který uvádí Zvěřina (1992, s. 121), že u homosexuálních mužů je častější levostranně dominantní laterální (leváctví) než u mužů heterosexuálních.

3.3.3 VLIVY PROSTŘEDÍ A VÝCHOVY

Do této kategorie bych zařadila dva druhy teorií. Za prve teorie, které za důležité považují rané dětství a za druhé teorie, které se soustředí především na sociální a kulturní podmíněnost sexuality. To znamená, což jsem již uvedla v kapitole Sexualita, že společenský řád ovlivňuje to, jak se lidé v různých kulturách a historických obdobích sexuálně chovají.

Predispozice k určité sexuální orientaci je možné ovlivnit prostředím pouze v krátkém časovém úseku po narození. Nejčastěji se uvádí do tří let života dítěte.

Freud předpokládal, že člověk je založen bisexuálně, a teprve později v jeho osobnosti nabyde vrchu jeden pól, přičemž izosexuální přátelství (=neerotické povahy) mezi lidmi stejného pohlaví považoval za sublimovanou homosexualitu (Říčan in Janošová, 2000, s. 30). Freudova teorie je velice zajímavou a diskutující, ale více se jí budu věnovat v rámci genderové identity.

Yablonsky viděl zdroj homosexuality v přítomnosti dominantní matky a slabého či nedostatečného otcovského vzoru v dětství. Bieber zjistil, že homosexuální muži byli v dětství silně fixováni na matku a otcové neplnili příliš dobře rodičovskou roli. A Moberlyová říká, že pozdější homosexualita je důsledkem nedostatku stejnopohlavní lásky v dětství. Pro ni znamená homosexualita pouze určitou etapu opožděného vývoje. (Janošová, 2000)

Shodně s uvedeným výše se vyjadřují i autoři Brzek a Pondělíčková-Mašlová (1992). Otcí homosexuálně orientovaných dětí byli nepřiměřeně tvrdí nebo jim v dětství neimponovali nebo chyběli. Častý je z jejich výpovědí i narušený obraz matky, který v nich vzbuzovala úzkost nebo jim imponovala příliš (příliš se nabízela jako příklad k napodobení).

Ještě zde zmíním tzv. teorii svedení, která je vcelku starou teorií. Ta říká, že člověk se stává homosexuálně orientovaným v důsledku svedení v období dospívání.

V současné době jsou v popředí první dvě uvedené teorie, tedy teorie genetických dispozic a hormonální působení v prenatálním období. Tyto dvě teorie se vylučují s teorií třetí. Vliv prostředí a výchovy předpokládá, že sexuální orientace je ovlivněna postnatálními vlivy především pomocí socializace. Zkoumání vývoje v prenatálním období je do jisté míry

omezené díky dostupným metodám, ale i přesto společně s výzkumem dvojčat, přináší zajímavé výsledky.

Vliv prostředí a výchovy má značný význam v socializaci člověka a především v utváření jeho představ o genderu a přijímání genderové role, avšak sexuální orientace se tímto vlivem změnit nedá, jelikož je vrozená. Všechny tyto teorie si nárokují vědeckou platnost, žádnou z nich ale není možné ani úplně zpochybnit ani postavit nad ostatní (Nedbálková, 2007, s. 4).

3.4 EGODYSTONICKÁ A EGOSYTONICKÁ SEXUÁLNÍ ORIENTACE

Roku 1961 byla zrušena všeobecná trestnost homosexuálního chování. A homosexualita byla vyřazena Světovou zdravotnickou organizací (WHO) z Mezinárodní klasifikace nemocí. V klasifikaci MKN-10⁹ zůstává pouze pod hlavičkou F66 Psychické a behaviorální poruchy spojené se sexuálním vývojem (Duševní poruchy a poruchy chování, MKN-10). Důležitá je poznámka uvedena pod hlavičkou diagnózy- Sexuální orientace sama o sobě nemá být považována za poruchu. Stále však jsou zde uvedeny heterosexuality, homosexualita, bisexualita, ale jejich kódy mají být použity pouze k vyznačení orientace, které mohou být pro jednotlivce problematické.

Pro mou práci je důležitá tzv. egodystionická sexuální orientace, která se skrývá pod kódem F66.1

Tyto dva pojmy se váží na akceptování homosexuality. Egosytonická znamená, že člověk plně akceptuje svou sexuální orientaci, zpracoval ji a přijal.

V MKN-10 je egodystionická sexuální orientace definovaná: Pohlavní identita nebo sexuální preference je nepochybná, ale jedinec si přeje, aby byla jiná vzhledem k přidruženým psychickým a behaviorálním poruchám, a může vyhledat léčení, aby došlo ke změně (Duševní poruchy a poruchy chování, MKN-10, s.212).

Osobně bych se přiklonila k současným sexuologům, kteří hovoří spíše o neúplné akceptaci této orientace, která má hrůzné projevy: od uzavírání krycích sňatků po přehnané a povrchní předvádění své odlišnosti (Janošová, 2000, s.24).

Všichni homosexuální lidé prochází procesem, při které zjišťují, přijímají a svěřují se se svou sexualitou dalším lidem. Tento proces se nazývá coming out.

⁹ Mezinárodní klasifikace nemocí 10.revize.

4. COMING OUT

Doslova přeloženo znamená toto slovo vyjít ven, vyjít na povrch, vyjít najevo (Nedbálková, s. 16). Coming out pomáhá člověku k směřování, k vyrovnání a přijetí vlastní sexuální orientace. Avšak při negativních reakcích, které mohou nastat po svěření se se svou homosexuální orientací, může dojít naopak ke stažení se do sebe a potlačení své sexuální orientace.

Jedná se o proces odhalení a přiznání si své odlišné sexuální orientace. Je spojeno nejen s přijetím vlastní sexuální orientace, ale také s tím, že se s tímto zjištěním svěřím někomu druhému. Většinou se tak stává okolo puberty, která je již sama o sobě těžkým obdobím plným změn, kdy hledání identity je jedním z nejdůležitějších úkolů, s nimiž se dospívající člověk musí vyrovnat (Puberťáci a adolescenti, s.39). Někdo coming outem může procházet až v adolescenci či ještě později.

Sexualita nedozrává u každého jedince stejně. U žen dozrává sexualita později než u mužů. Existují dva důvody proč tomu tak je. Prvním je, že ženská sexualita je více podmíněna negativními zkušenostmi, které v průběhu života přibývají. Druhý říká, že ženská sexualita je méně sociálně regulována, a proto tlak na vyjasnění vlastní identity není u žen tak silný.

Dle výzkumu Talandové (Talandová in Janošová, 2000, s. 20), který byl proveden na české půdě, naznačují, že uvědomění odlišné sexuální orientace nastává u homosexuálních žen nejčastěji ve věku 15 - 25 let (57 % dotázaných), dochází k němu však někdy i po 35. či po 40. roce věku. U mužů podle výzkumu Günthera (Procházka, 2002) dochází k uvědomění v 59 % případů mezi 12 - 16 roky. To podporuje myšlenku, že ženská sexualita dospívá později než mužská.

Největší nesnázi mladých homosexuálních lidí bývá smířit se s danou realitou, přijmout sebe sama jako homosexuála (Brzek, 1993). Spolu s uvědoměním si své sexuální orientace jsou většinou prožívány těžké duševní stavy jako deprese, zmatení, úzkost, osamění atd. Výzkum uvedený autorskou dvojicí Brzek a Pondělíčková (1992) ukazuje, že více než polovina mužů homosexuálně orientovaných se pokusilo o sebevraždu.

Díky genderové stereotypii je ještě těžší prožít coming out. Také záleží na tom, v jak velkém městě jedinec žije. Většimu tlaku musí odolávat jedinec bydlící na vesnici, kde vymykát se znamená stát se středem zájmu pro široké okolí, než ve velkoměstě s velkou anonymitou a podporou společenství stejně orientovaných (Bratská, 2001, s. 23).

Většina mladých lidí, tak jako při jakémkoliv jiném důležitém uvědomění, prochází obdobím popírání a vnitřního konfliktu, dokud se nepřijme, udělá coming out před ostatními

a nakonec oslavuje to, kým je (Bass, Kaufman, 2003, s. 33). Homosexuální člověk tedy prochází několika fázemi, kterým se budu nyní věnovat.

4.1 FÁZE COMING OUTU

Fáze bývá uváděno pět. Samozřejmě jimi každý jedinec prochází individuálně, každá fáze může trvat různě dlouhou dobu, mohou se překrývat, prolínat, a také nemusí projít každou fází. Od první fáze však bývá většinou celkem dlouhá cesta k fázi poslední.

1. Precoming out: Jedinec si uvědomuje vlastní odlišnost, ale nepojmenovává ji. Neumí přesně vyjádřit, co se v něm odehrává a co přesně to je. Jak uvádí autoři Stehlíková, Procházka a Hromada (1995), precoming out se často projevuje již v dětství jako tzv. gender dysforia. To znamená, že se například projevuje narušený vztah k otci nebo izolace v kolektivu vrstevníků. V této době vznikají i poruchy sebehodnocení.
2. Vlastní coming out: V této fázi dochází člověk ke zjištění, že zdroj odlišnosti je jeho jiné sexuální zaměření. Nejprve ji odmítá, ale následně přiznává sobě samému i dalším.
3. Fáze explorace: Zde již člověk navazuje různé kontakty s lidmi se stejným sexuálním zaměřením. A začíná experimentování s nově uvědomovanou sexuální identitou.
4. Fáze partnerství: Již navazuje dlouhodobější sexuální a partnerské vztahy.
5. Fáze integrace: Tato fáze by měla být fází „konečnou“. Dochází zde k dotřídění hodnotového systému včetně začlenění sexuální orientace a všeho s ní spojeného.

Tyto fáze však nejsou u každého jedince stejné a často každou z nich provází vysoká dávka stresu.

Fáze explorace může často předcházet buď pouze fázi vlastního coming outu či i fázi precoming outu. Jedinci tak mají homosexuální zkušenosti před uvědoměním a přijetím vlastní homosexuality.

Důsledkem první fáze mohou vznikat poruchy sebehodnocení. Při druhé fázi mohou být reakce lidí, kterým se člověk svěřil, negativní a to vede k pocitům méněcennosti. U některých lidí se může projevit již zmíněná egodystonní orientace. V každé fázi se mohou vyskytnout jisté překážky, které člověka vykocejí z jeho cesty v procesu coming outu.

Zdařile dokončený proces coming outu má také jisté důsledky. Tím, že projdu coming outem, se vyvaruji psychopatologickým důsledkům, které mohou vzniknout při dlouhodobém popírání či vytěšňování homosexuality. Mohou se také vyřešit mnohé sociální

vztahy v životě jedince. Především však coming out umožní prožít plnohodnotný život s odpovídajícími partnerskými vztahy.

Velkou rolí v období coming outu představují nejbližší lidé v okolí člověka. Jsou jim rodiče a vrstevníci.

4.2 SOCIÁLNÍ ROLE A VAZBY

Socializace je proces, při němž si jedinci osvojují pravidla chování, soubor názorů, hodnot a postojů s cílem stát se plnohodnotnými členy společnosti (Hewstone, Stroebe, 2006, s.79). Socializací prochází člověk v průběhu celého svého života.

Člověk by bez přítomnosti druhých lidí nemohl ve světě přežít. Jednou ze základních podmínek existence jsou tedy jeho sociální vztahy (Trpišovská, Vacinová, 007, s.39).

Těmito vlivy jsou sociální skupiny, popřípadě instituce, kterými člověk prochází v rámci primární a sekundární socializace po celý svůj život. Ty jej a jeho vývoj ovlivňují. Je to rodina, vrstevnické skupiny a škola.

Když je člověk homosexuální, nastane v procesu coming outu jisté období, kdy už to chce někomu říct. A tak začne hledat člověka, kterému by se mohl svěřit. Je důležité si důkladně vše rozmyslet, protože pozitivní reakce může dodat sebedůvěru, avšak negativní může zase o pěkný krok ve vývoji vrátit zpět. Prvním člověkem, kterému se homosexuálně orientovaný jedinec svěří, může být rodič, kamarád, spolužák nebo učitel.

Jak uvádí Bratská (1992, s. 137), z hlediska utváření osobnosti člověka je nejdůležitější sociální skupinou rodina. Je zprostředkovatelem mezi jednotlivcem a skupinou. V dětství se proces socializace (začleňování jednotlivce do společnosti) a formování jeho osobnosti realizuje prostřednictvím skupin vrstevníků v předškolních zařízeních, ve škole i mimo ní.

4.2.1 RODINA

Běžně se dítě rodí do rodiny a v ní dochází k primární socializaci. Během primární socializace dochází k přijetí norem a hodnot, které rodina dítěti předává. V rodině také dítě nevědomě přijímá a vytváří si představu o genderu, genderové stereotypii. Jak jsem uvedla výše, rodičovské představy o genderovém řádu se do dětí promítají od narození. Tudíž se může stát, že lidé někdy nejprve převezmou vzorce chování, které pro ně připravily předchozí generace, a teprve v další fázi života si položí otázku, zda tento život odpovídá jejich citění (Janošová, 2000, s. 20).

Dítě se identifikuje s rodičem stejného pohlaví a začíná imitovat jeho chování a zvnitřňuje si i jeho hodnoty a postoje, které se k danému chování pojí (Janošová, 2008).

Coming out bývá definován¹⁰ právě jako vnitropsychoický konflikt mezi internalizovanou homofobií, která zahrnuje zvnitřnění a ztotožnění se se sociálně negativními postoji k homosexuální orientaci, a zároveň nově rozpoznáním nebo alespoň si podstatně uvědomovaným vlastním erotickým zaměřením. Jistě musí být velice těžké prožít coming out v rodině, kde se rodiče ztotožňují s homofobními postoji. Proto se také nezdá, že se toto téma v rodině nikdy neotevře.

Jak uvádí Janošová (2008), mohou někdy rodiče špatně zareagovat na otázky týkající se sexuality a tím mohou vytvořit úzkost u dítěte v oblasti projevů vlastní sexuality.

Již před sdělením informace o homosexuální orientaci zkoušejí děti otestovat názory rodičů. Například mohou ze „srandy“ zkusit rodiči navrhnout, co kdyby si domů přivedl partnera/ku stejného pohlaví. Rodiče samozřejmě také vnímají projevy dítěte a uvažují nad tím, co se jim v jeho chování zdá nestandardní.

Potom, co se se svou homosexuální orientací potomek svěří, je před rodiči proces přijetí nové perspektivy budoucnosti, při němž budou muset možná se zklamáním přehodnotit své budoucí plány a představy týkající se například vnoučat apod (Brzek, Pondělíčková-Mašlová, 1992, s. 21). Proto je tato situace náročná jak pro rodiče, tak i pro jejich dítě.

Podle výzkumu J.Talandové z roku 1997 považují české lesbické ženy za nejobtížnější část coming outu právě sdělení rodičům (52 % dotázaných uvedlo na prvním místě obtížnost). Pouze 15 % respondentek uvedlo, že právě rodiče pro ně byli v této době významnou oporou (Talandová in Janošová, 2000).

To je pochopitelné, jelikož pro většinu rodičů je těžké přijetí faktu, že jejich dítě je homosexuální. Někteří rodiče mohou mít pocit, že je to pouze určitá vývojová fáze, ve které jejich dítě experimentuje. Jiní mohou být ve velkém šoku či prožívat velký smutek a zklamání. Poměrně často rodiče reagují klidně, avšak následně se o problému vůbec nemluví (Procházková, 2002). V některých případech však mohou být právě rodiče ti, kteří nabídnou pomoc a pochopení.

Rodiče již od útlého věku promítají do svých dětí své představy o jejich budoucnosti. Již od malička jsou děti nabádány, aby si vybírali určité hry a hračky, které jiným způsobem rozvíjejí dívčí a chlapecké kognitivní schopnosti. Například pokud si chlapec hraje s panenkami, vnímají to rodiče obvykle jako nežádoucí a snaží se chlapce zaujmout jinými aktivitami, které chápou jako chlapecké (například hra se zbraněmi nebo sport) (Smetáčková, Vlková, 2005, s. 80). Kromě toho do hodnocení dětských her dospělými vstupují také

¹⁰ Zdroj: -PPG-, *Pomoc při procesu coming out* [online]. c 2001 – 2010 [cit 2011-04-10]. Dostupné na WWW: www.004.cz/pomoc-pri-procesu-coming-out

představy o budoucnosti dítěte (Smetáčková, Vlková, 2005, s. 81). Tyto představy se pokoušejí v mladším věku rodiče dostat do herních situací. Později se o to samé pokoušejí v rámci zájmů.

V budoucnosti dítěte vidí rodiče také jeho partnerství. Rodiče si představují, že si najde partnera opačného pohlaví a založí si rodinu. To je další těžký moment rodičů při coming outu jejich dítěte.

Zcela odmítavé reakce se sice vyskytují, ale nebývají časté a jsou jen zřídka trvalé. Odhalení skutečnosti často rodiče překvapí a zažívají silné emoce. To dokonce i tehdy, kdy se zdá být všechno jasné. Pak prožívají vlastně také podobný coming out (Procházka, 2002, s. 14), kdy se vyrovnávají se sexuálním zaměřením svého dítěte.

Jak uvádí Pechová (2007), existují výzkumy, které odhalily některé základní sociodemografické faktory ovlivňující postoje k homosexualitě. V oblasti euroamerické civilizace se jako základní faktory ukázaly pohlaví respondentů, jejich vzdělání, náboženské přesvědčení, velikost místa bydliště a věk. Toto platí nejen pro rodiče. Avšak i z tohoto se dá usuzovat na to, kdo by mohl být ten první, komu se člověk svěří.

4.2.2 VRSTEVNICKÉ SKUPINY A VLIV ŠKOLY

Děti začínají preferovat kontakt se stejnopohlavními dětmi až od určitého věku. Ve dvou letech začínají dívky upřednostňovat společnost dívek. Chlapci upřednostňují kontakt s chlapcem až ve třech letech (Janošová, 2008).

V předškolním věku děti nejintenzivněji přicházejí do styku s vrstevnickými skupinami v rámci mateřských škol. Delší kontakt s dětmi v tomto věku přináší další možnost identifikačních vzorů (Janošová, 2008).

Tendence ke kontaktu se stejnopohlavními vrstevníky je patrná dětskou potřebou upevnit ve skupině svou rodovou identitu a roli, je však i výsledkem přirozeného vzájemného výběru dětí podle zájmů a způsobu komunikace (Janošová, 2008, s.122). Děti si také vybírají vrstevníky, kteří procházejí podobným stádiem vývoje pohlavní identity (Janošová, 2008).

Z hlediska genderových zásad má největší vliv skupina na dodržování zásady vzhledu (Janošová, 2008). Děti pohlavní příslušnost hodnotí dle vnějších atributů.

Martin a Halverson (Martin, Halverson in Janošová 2008) popsali fenomén „in group“, „out group“, který převládá ještě na začátku dospívání. Jedná se o to, že děti obojího pohlaví mají pocit, že jejich rod je lepší než rod opačný a upřednostňují vše, co souvisí s jejich vlastní rodovou rolí. Význam je v tom, že příjemný prožitek sounáležitosti s podobnými jedinci posiluje vzájemnou identifikaci i chování, které se vyskytuje u ostatních

členů dané skupiny. Tento fenomén se vyskytuje u dívek později než u chlapců a nebývá tak striktně vymezen.

Vstup do školy znamená pro dítě přijetí nové role žáka a spolužáka. Žáci mezi sebou a také spolu s institucí školy začínají konfrontovat postoje, hodnoty a názory, které si nesou z vlastních rodin. V mladším školním věku se pravděpodobně u dětí dosahuje nejvyšší rodové stereotypie (Janošová, 2008).

Díky verbálnímu vyjadřování můžeme pozorovat, jak se dítě identifikovalo s vlastní pohlavní rolí. Dívky, jež se celkově chovají méně femininně, častěji užívají mluvu obvyklou spíše u chlapců, u méně maskulinních chlapců bývá opačná tendence (Janošová, 2008, s.141)

Od začátku středního školního věku se vztahy v kolektivu mění a ve školní třídě začíná vznikat skupinová hierarchie. Kolektiv se většinou rozděluje na několik menších skupinek. Tyto skupinky jsou rozděleny na „holčičí“ a „klučičí“. Interakce v nich probíhá jiným způsobem. Například chlapci (Curran, Renzetti, 2003; Janošová, 2008) si ukazují ve skupinách svou maskulinitu v různých potyčkách, výkonnosti ve sportu, smyslu pro humor a ochotou podstupovat rizika a vzepřít se pravidlům společenského chování. Navíc si při sportu osvojují řadu stereotypních maskulinních hodnot a charakteristik. Dívky mají naopak diády či triády. Navzájem se pomlouvají, protože nechtějí o své přátelství přijít v otevřeném konfliktu. U dívek je posuzována tělesná přitažlivost, která má určité hranice, aby dívka zase nebyla považována za „lehou“.

V kontextu homosexuálně orientovaných jedinců jde ve vrstevnických skupinách v tomto věku o to, že většina dětí, které nejsou heterosexuálně orientované, se nějakým způsobem svými projevy liší od heterosexuálních spolužáků, kteří je na základě odlišnosti nepřijímají do těchto skupin. Mezi chlapci se homosexuální chlapec stane snadným terčem, na kterém si všichni dokazují svou maskulinitu. U dívek žádná nebude chtít vytvořit diádu či triádu s dívkou, která je lesba, jelikož by poté i ony musely čelit izolaci a pomluvám od ostatních dívek.

Domnívám se, že dokud se homosexualita nebude ve společnosti přijímat, jako běžná varianta sexuality, a tak také nebude prezentována dětem rodiči, učiteli a všemi socializačními činiteli, bude se toto chování stále opakovat u každé generace.

Okolo 12. až 13. roku začíná být vyvíjen na dívky větší tlak. Jde například o rodičovský strach (Janošová, 2008) z otěhotnění, zneužití a začíná být vyvíjen větší tlak, který vychází z představ o roli dospělé ženy. Začíná se u dívek objevovat zvýšená tendence dbát o svůj vzhled.

Genderové stereotypie je nejzřetelnější právě v období nejdramatičtějších biologických změn (Janošová, 2008). V otázce homosexuality bylo například zjištěno, že přinejmenším u studentů gymnázia je tolerance vůči ní velmi vysoká (Janošová, 2000).

V tomto věku se zřetelně ukazuje, že blízkost a intimita jsou vlastnostmi obecně považovanými za femininní a že femininita, je-li projevem muže, je v podvědomí naší společnosti úzce spjata s homosexualitou (Janošová, 2008). Dívky mají bližší vztah založený na porozumění. Avšak pokud se takové chování projeví u chlapce, je zcela nepřijatelné. Chlapec, který by se choval takovým způsobem, by byl středem posměšků kvůli domnělé homosexualitě.

Začíná zde párování, které zachovává určité postavení ve skupině. Kvůli narázkám na homosexualitu se snaží všichni v tomto ohledu chovat standardně. Riziko odmítnutí nejbližšími přáteli v případě zveřejnění homosexuální orientace se však snižuje s mírou obliby jedince ve skupině, s věkem a s vyšší studijních aspirací členů skupiny (Janošová, 2008, s. 223).

Největším posměškům a narázkám se dostává chlapcům, kteří se chovají málo maskulinně a dívkám, které se chovají málo femininně, nebo dětem, které nejsou heterosexuální (Smetáčková, Braun, 2009).

Jak jsem již uvedla výše, nejčastěji si svou homosexuální orientaci jedinec uvědomí v pubertě. Někdy se však stává (Procházka, 2002), že si svou náklonnost ke stejnému pohlaví uvědomí již v dětství. Stane se, že se takové dítě platonicky zamiluje do svého učitele, kamaráda či do románového hrdiny. To však nemusí být samozřejmě rozhodující, protože i heterosexuální děti si nacházejí své vzory a hrdiny stejného pohlaví.

Osobnost pedagoga ve škole hraje důležitou roli. Přestože výzkumy z nedávné doby signalizují ochotu pedagogů i vedení školy přistupovat ke studentům s homosexuální orientací nepředpojatě a účastnit se školami pořádaných seminářů o problematice homosexuální studentů, u většiny přetrvává neochota vycházet konkrétně vstříc jejich zvláštním potřebám nebo veřejně potvrzovat jejich identitu (Sears in Renzzetti a Curran, 2003, s.143). Stále však přetrvávají případy homofobních postojů, a pedagogové posilují tyto názory i u svých studentů.

V České republice byla v roce 2009 provedena Olgou Pechovou výzkumná studie. Byla použita metoda dotazníku u 496 respondentů, kteří jsou homosexuálně či bisexuálně orientovaní. Z celkového počtu respondentů 67 % v posledních pěti letech navštěvovalo nějakou školu. U nich bylo zjištěno, že celých 21 % mají zkušenosti s útoky nebo obtěžováním z důvodu jejich sexuální orientace. U mužů byla tato zkušenost častější. Mužská homosexualita je totiž společností přijímána hůře díky genderovému postavení

muže. Ti, kteří svou homosexuální orientaci tají, se vyhnou těmto útokům, avšak následně čelí pocitu osamění a odcizení.

Podle výzkumu společnosti Člověk v tísni z roku 2007 zastávalo 72 % chlapců na středních školách negativní postoj vůči gayům, zatímco mezi dívkami to bylo „jen“ 24 % (Smetáčková, Braun, 2009). Mužská skupina je tedy větší hrozbou homofobních názorů a následné možnosti šikany či jiných útoků vůči homosexuálním jedincům. To však nevylučuje, že toto chování se u dívek nevyskytuje.

Celý proces coming outu je zátěžovou situací stejně jak pro jedince s homosexuální orientací tak pro jeho/ její rodinu a všechny blízké. Dále se budu proto věnovat strategiím, které mohou použít, aby tuto situaci a s ní spojené nové informace dokázali zpracovat.

4.3 STRATEGIE ZVLÁDÁNÍ ZÁTĚŽOVÝCH SITUACÍ

Pro zvládání zátěže se používá anglický termín coping. Hartl a Hartlová (2009) coping definují jako schopnost člověka vyrovnat se (adekvátně) s nároky, které jsou na něj kladeny, případně zvládat nadlimitní zátěž; může mít i podobu změny vnímání situace nebo změny postoje.

Zátěžová situace v sobě nese velkou dávku stresu, a tak je velice těžké předpovídat, jak se jednotlivé osoby v dané situaci zachovají. Mohou reagovat velkou paletou reakcí a s nimi spojenými emocemi. Rodiče mohou plakat, další nadávat a naopak jiní mohou být naprosto chladní. Následně se však s realitou musejí nějak vyrovnat. Způsoby, jakým se osoby vyrovnávají se zátěžovou situací, se nazývají copingové strategie.

Atkinson (2003) uvádí, že existují dvě hlavní formy vyrovnávání se stresovými situacemi. První formou je *zvládání zaměřené na problém*. Člověk se při ní pokouší nalézt způsob, jak situaci změnit nebo jak se jí v budoucnu vyhnout. Míra úspěšnosti aplikace této strategie závisí především na zkušenostech jedince a jeho schopnosti sebeovládání (Atkinson, 2003, s. 510).

Druhou formou je *zvládání zaměřené na emoce* (Lazarus a Folkman in Atkinson, 2003). Lidé používají zvládání zaměřené na emoce proto, aby zabránili zaplavení negativními emocemi, které by jim znemožnily provést určité kroky k vyřešení problému. Zvládání zaměřené na emoce používají rovněž tehdy, když je problém neovlivnitelný (Atkinson, 2003, s. 510).

V odborné literatuře je uváděno několik strategií, které slouží ke zvládnutí negativních emocí:

- Behaviorální strategie zahrnují použití různých prostředků ke zmírnění naléhavosti problému, např. tělesná cvičení, pití alkoholu, braní drog, vybití vzteku, hledání psychické podpory u přátel.
- Kognitivní strategie zahrnují dočasné odsunutí problému z vědomí (např. nestojí to za to, abych si s tím dělal starosti“) a zmírnění ohrožení změnou významu situace („její přátelství pro mě není zas tak důležité“). Často zahrnují přehodnocení situace.
- Strategie vytěsnění znamená popření svých negativních emocí a jejich odsunutí z vědomí. (Atkinson, 2003, s.510)
- Ruminační strategie při nichž dochází k uzavření se do sebe, abychom se mohli trápit důsledkem stresových událostí, a nebo svým duševním rozpoložením, případně stále mluvit o tom, jak je nám zle, bez toho, abychom se pokusili něco udělat.
- Rozptylující strategie znamenají uskutečňování příjemných aktivit, při kterých se odreagujeme a které vedou k získání kontroly nad situací.
- Obranné mechanismy. (Bratská, 2001, s. 116)

Jednou ze strategií, která se zdá být dobrým pomocníkem při přizpůsobování se emočním a fyzickým stresorům, je vyhledávání emoční opory u druhých lidí. Ve stresovém období se naopak někteří blízcí lidé mohou stát spíše zátěží (Atkinson, 2003). Tedy matce, která prožila coming out svého dítěte může pomoci, když se svěří své blízké kamarádce, která pro ni má pochopení. Ale představa, že by to měla říci svým příbuzným, je pro ni velice stresující.

Bratská (2001), která vychází z práce Camerona, rozlišuje jiné dvě formy zvládacích strategií, a to jsou aktivní a pasivní strategie. Do aktivní strategie řadí například opakované a se zvýšeným úsilím dělané pokusy o překonání překážek, otevřenou agresi, kompenzaci, vytyčení přiměřeného náhradního cíle, úsilí o dosažení jiného úspěchu či uspokojení, únik do horlivé činnosti. Pasivní strategie dle ní představuje rezignaci, zanechání úsilí, příp. vytyčení náhradního a nebo nepřiměřeně nízkého cíle, únik do fantazie, nečinnosti, únik do alkoholického opojení nebo zneužívání jiných narkotik, únik do nemoci, izolaci, jednotlivce se straní lidí (podle: Senka, Čečer in Bratská, 1992).

Strategie zvládání se odlišují od obranných mechanismů. Základní rozdíl mezi nimi je, že strategie zvládání člověk používá vědomě, obranné mechanismy nevědomě (Atkinson, 2003). Haanova (Haanova in Bratská, 2001) charakterizuje strategii zvládání jako cílenou, flexibilní, vnímající realitu a logiku a projevující se afektovaným výrazem. Obranné mechanismy jsou dle ní nutkavé, rigidní, zkreslující logiku a realitu, přičemž dovolují jen skrytý afektovaný výraz.

Cílem používání obranných mechanismů je redukovat napětí a úzkost. Vyznačují se tím, že probíhají na nevědomé úrovni a popírají, překrucují a zkreslují realitu (Bratská, 2001, s. 95).

Dle Atkinson (2003) existuje šest základních obranných mechanismů: vytěsnění, racionalizace, reaktivní formace, projekce, intelektualizace, popření a sublimace. Dále se je pokusím krátce charakterizovat.

Vytěsnění je dle Freuda základní a nejdůležitější obranný mechanismus. Vzpomínky nebo podněty jsou vytlačeny do nevědomí. Vytěsnění se liší od *potlačení*. Potlačení je proces úmyslného sebeovládání, kdy člověk ovládá svoje impulzy a přání (tím, že je připouští v soukromí, ale veřejně je popírá) nebo dočasně odsune bolestné vzpomínky, když se potřebuje soustředit na nějaký úkol (Atkinson, 2003, s. 514).

Lidé, kteří používají vytěsňování své homosexuální orientace, jsou právě ti, kteří vytvářejí heterosexuální partnerství a dokonce i manželství, ve kterém se chovají výhradně heterosexuálně. V období puberty je to právě zařazování výrazných maskulinních či femininích prvků do svého chování a dokonce i používání homofobních názorů a postojů, abych tím kryl svou homosexuální orientaci a nebyl z ní například od někoho nařčen.

Vytěsňování důležitých aspektů identity jedince může mít rovněž negativní vliv na zdraví. Jedna studie dospěla k závěru, že muži gayové skrývající svou homosexuální identitu, mohou trpět zdravotními potížemi (Cole a kol. in Atkinson, 2003, s. 511). U mužů tajících své sexuální zaměření se v průběhu pěti let třikrát častěji vyskytla rakovina a určité infekční nemoci (zápal plic, zánět průdušek, zánět vedlejších nosních dutin, tuberkulóza) než u mužů otevřeně hlásících se k homosexualitě.

Při racionalizaci dochází k tomu, že připisujeme logické nebo sociálně žádoucí motivy našemu chování. Kupříkladu se snažíme za každou cenu racionálně vysvětlit homosexualitu nebo si můžeme říkat, že v období puberty zažívá přeci mnoho lidí homosexuální zkušenost a tudíž naše homosexuální chování neukazuje na homosexuální orientaci.

Skrývání nějaké pohnutky před sebou samým tím, že vyjádří opačný motiv, se nazývá reaktivní formace. K homosexualitě je jako opak uváděna heterosexualita. Právě tohoto obranného mechanismu využívají lidé, kteří zakládají heterosexuální partnerství.

Projekce znamená, že naše charakteristiky, které nechceme přiznat ani sami sobě, připisujeme druhým lidem. Jak uvádí Atkinson (2003, s. 515) je projekce ve skutečnosti formou racionalizace, ale v naší kultuře je tak rozšířená, že si zasluhuje zvláštní pozornost. V období coming outu se projekce může projevat například tak, že homosexualitu a homosexuální znaky v chování připisujeme ostatním lidem.

Jedinec se prostřednictvím abstraktních, intelektuálních termínů pokouší získat emocionální odstup od stresující situace. Tento proces se nazývá intelektualizace. Člověk tak může velice zabřednout do umělecké tvorby, při které nemusí na svou homosexualitu tolik myslet.

Prostřednictvím mechanismu sublimace (přesunutí) je potřeba, která nemůže být uspokojena určitým způsobem, zaměřena na náhradní cíl. Například péče o druhé nebo vyhledávání společnosti může člověku pomoci zmírnit napětí, které je způsobeno neuspokojenými sexuálními potřebami (Atkinson, 2003, s. 516).

Obranné mechanismy používá občas každý člověk a jsou považovány za přirozené. Teprve tehdy pokud je začne používat nadměrně a převládají jako způsob reagování na problémy, ukazuje to na jedincovu špatnou adaptaci.

5. PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 PODOBA VÝZKUMU

5.1.1 CÍL VÝZKUMU

Cílem mého výzkumného šetření bylo zmapovat proces coming outu u homosexuálně orientovaných jedinců, především coming out v rodině a jeho dopady na vztah mezi rodiči a dětmi s homosexuální orientací.

Tímto cílem je důležité se zabývat pro porozumění coming outu . Díky větší informovanosti o oblasti genderu a sexuální orientace, je možné předcházet předsudkům. Také si mohou mou práci přečíst lidé, kteří se chystají či procházejí coming outem, nebo jejich rodiče, a mohou se ujistit v tom, že tuto situaci neprožívají jako jediní.

5.1.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Ve výzkumu jsem sledovala jako hlavní výzkumné otázky:

1. Jaké pocity prožívají a jaké strategie používají mladí homosexuální lidé v rámci svého coming outu? Z čeho tyto strategie vyplývají?
2. Jaké jsou pocity a strategie rodičů mladých homosexuálních lidí v souvislosti s jejich coming outem?

Uvedené dvě hlavní výzkumné otázky pak lze zpřesnit následujícím výčtem:

- Kdy si uvědomili svou homosexualitu?
- Kdo byl první, komu se svěřili?
- Jak proběhl coming out v rodině? Jaké byly reakce rodičů?
- V jakých oblastech a proč dochází k ovlivnění vztahu rodičů a jejich dětí s homosexuální orientací?
- Čím jsou ovlivněny postoje rodičů?
Přijali/nepřijali rodiče homosexuální orientaci svého potomka?
Jaké jsou vztahy mezi rodiči a dětmi s homosexuální orientací?
Jak se tyto vztahy vyvíjejí?
Jaké faktory hrají/hrály roli v budování vztahu mezi rodiči a dětmi s homosexuální orientací (v souvislosti s přijetím této orientace)?

5.1.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Výzkumný vzorek se skládal z 8 lidí s homosexuální orientací ve věku od 19 do 30 let, a jejich rodiče. Výzkumný vzorek byl vybírán z lidí, kteří jsou mí přátelé. Při výzkumu hrozila rizika, že bude výzkum zaujatým tím, že aktéry/ky výzkumu znám. Tyto rizika jsem snižovala tím, že jsem vycházela pouze z dat, která mi byla jimi řečena. Výhodou bylo, že ke mě měli větší důvěru, a tudíž se mi svěřovali i s velmi intimními informacemi.

5.1.4 METODOLOGIE A METODY VÝZKUMU

Provedla jsem kvalitativní výzkumné šetření. Při výzkumu stanoveného tématu jsem použila tyto metody:

1. Metodu individuálního polostrukturovaného rozhovoru (struktura rozhovoru viz. příloha č. 2). Sestavila jsem orientační seznam otázek, které odpovídaly okruhům v daném tématu, aby nebylo žádné vynecháno. Rozhovor jsem vedla s každým aktérem/kou výzkumu. V průběhu rozhovoru jsem reagovala na výpověď aktérů/ek svými otázkami pro doplnění informací. Rozhovory jsem si nahrávala na diktafon a následně je přepsala. Rozhovory mají široký záběr na celý proces coming outu. Jejich cílem je získat co nejkomplexnější obraz o procesu coming outu každého aktéra.
2. Metodu dotazníku s převahou otevřených otázek (viz. příloha č.3). Otázky do dotazníku jsem sestavila na základě návaznosti na dané téma, rozhovorů a prostudované literatury. Dotazník vyplnilo 7 matek a 3 otcové. V jednom případě dotazník vyplnil pouze otec, matka odmítla. Ve dvou případech vyplnili dotazníky oba rodiče a v pěti pouze matka.

Následně jsem rozhovory i dotazníky zpracovala těmito postupy:

- Určila jsem základní kategorie tématu pomocí otevřeného kódování u každého rozhovoru (viz. příloha č.4).
- Kategorie rozhovoru jsem porovnávala v rámci každého rozhovoru. Následně jsem porovnávala všechny rozhovory navzájem.
- Určila jsem základní kategorie tématu pomocí otevřeného kódování u každého dotazníku (viz. příloha č.5).
- Porovnávala jsem kategorie v rámci jednoho dotazníku. Následně jsem porovnávala dotazníky navzájem.
- Porovnávala jsem rozhovor s příslušným dotazníkem/y.

- Všechny zjištěné aspekty procesu coming out jsem zapsala a pokusila se odpovědět na výzkumné otázky.

Při volbě metod jsem vycházela z reálných možností a také ze základních metodologických požadavků na kvalitativní vědecký výzkum.

5.2 SHRnutí VÝSLEDKŮ A JEJICH INTERPRETACE

Následně se budu věnovat výsledkům určitých oblastí coming outu, které jsem si označila jako podkapitoly, a kterým jsme se v rozhovoru i aodtazníku vědnovali. Tento postup jsem zvolila pro větší přehlednost a možnost porovnat oblasti mezi jednotlivými aktéry i jejich rodičemi.

5.2.1. UVĚDOMĚNÍ

Mezi aktéry výzkumu se objevily dvě velké kategorie věku uvědomění si své homosexuální orientace. Do první věkové kategorie jsem zařadila ty, kteří uváděli, že si svou homosexuální orientaci uvědomovali odjakživa. V rámci této skupiny se objevili ještě dvě podskupiny - lidé, kteří to věděli odjakživa (2 lidé) a lidé, kteří si zpětně uvědomují, že pocity vztahující se k homosexualitě u nich byly přítomny odjakživa, ale s jistotou svou sexuální orientaci určili okolo 18. roku (2 lidé).

Na otázku, kdy si svou sexuální orientaci uvědomil, odpověděl Adam: *„Tak jako úplně první, když si člověk promítne něco, co by s tím mohlo něco souviset, ale v té době si to nějak neuvědomoval, tak to bylo v podstatě odjakživa. Ale takový to jako, že to jednoznačně identifikuješ s tím, že je to ono, tak to bylo třeba v těch osmnácti, ve dvaceti.“*

Precoming out a i samotný coming out jsou velice složité a dlouhé procesy. U aktérů výzkumu se vyskytují odpovědi přesného věku, ale také odpovědi, kdy si nejsou přesně jistí.

Honza se vyjádřil takto: *„Asi odjakživa ne? No...myslím si, že jo. Tak nějak odjakživa člověk asi tak ví, že to tak je. Já nevím, jak to maj ostatní, ale když si ty věci začneš uvědomovat vůbec jako všeobecně, tak zároveň s tím si začneš uvědomovat, že se to jako chýlí na tuhle stranu a ne jako na tu druhou.“*

Obě skupiny si již uvědomovaly svou homosexualitu velmi brzy. To může být skutečně pravda, avšak je tu také možnost, že jejich současné stanovisko je výsledkem ego-obranných mechanismů. Díky nimž si upravili své vzpomínky tak, aby posílili svou současnou identitu. Jedná se o to, že zdůrazněním přirozenosti a jistoty, zvyšují legitimitu současného stavu.

Druhou skupinou jsou aktéři, kteří uvedli, že si svou orientaci uvědomili mezi 11. až 14. rokem.

Tereza na otázku, kdy si uvědomila svou sexuální orientaci, odpověděla: „*Já bych řekla kolem 13, 14. Do té doby jsem nad tím nějak tak nepřemýšlela. Já jsem to brala teda jako samozřejmost, že jednou najdu si kluka a bude to jako ostatní.*“

Zde se ukazuje, jak jsou v našem myšlení zakotveny heteronormativní představy. Tereze připadala naprosto přirozená představa toho, že si v životě najde za partnera osobu opačného pohlaví. Nenapadlo jí, že by tomu tak nemuselo být, dokud nezačala pocíťovat nejistotu ve své sexuální orientaci. Počátky uvědomění si homosexuality, se u Terezy projevovaly následovně: „*Ne, že bych přemýšlela, že se mi líbí holky. Ale spíš jako, že mi ty kluci nezajímají.*“ Poté ještě uvádí: „*Třeba, když jsem četla nějaký knihy s nějakou sexuální tématikou, takže mě to zajímalo mnohem víc. Přišlo mi to takový zajímavější a to jsem se víc soustředila na ty filmy nějaký.*“

Za důležité považuji, jako v případě Terezy, aby lidé měli všeobecný přístup k literatuře a filmové tvorbě s homosexuální tématikou. I to jim může usnadnit jejich uvědomování si své orientace.

U Terezy se ukázalo, že v podvědomí již cítila svou homosexualitu dříve, než si ji jasně uvědomila. Jedná se zde o rozdíl mezi uvědoměním a přiznáním si homosexuální orientace. Jak uvádím v teorii, první fází coming outu je fáze precoming out. V této fázi dochází k uvědomování si své odlišnosti, ale lidé ještě neumějí pojmenovat, čím je jejich odlišnost způsobena. Ještě nevědí, že je to právě homosexuální orientace. Jak jsem uvedla výše, Tereza si zpětně uvědomila, že různé situace právě souvisely s její homosexualitou, i když si toho v té chvíli nebyla vědoma. Její zájem o homosexuální tematiku se projevoval v již zmíněné oblasti knih a filmů. V hovorů s matkou si ještě před svým uvědoměním si orientace, dělala legraci z toho, že by byla homosexuální. „*Když jsme se o tom bavily před rokem, nějak jsme se o to bavily. A máma jako, proč ještě nemám kluka, že ona v deváté třídě si už domu vodila kluky a tak. A já jsem si tehdy udělala legraci - No, to bys koukala, kdybych si domu přivedla holku. Tehdy jsem nepřemýšlela, proč to říkám.*“ Tereza uvedla, že si vědomě neuvědomovala, že by tato její legrace mohla být spojena s její orientací. Podobnými vtipy se bavily i se svou kamarádkou, která věděla, že Terezu zajímá homosexuální tematika.

Na příkladu Terezy je patrné, jak účinnou strategií je humor, jehož prostřednictvím jednak dochází k bezpečné tematizaci homosexuality a k ověřování reakcí ze strany okolí. Tereza si pomocí této srandy testovala matku, jak by na její homosexualitu reagovala. A také si jistým způsobem připravovala (pravděpodobně ne vědomě) matku na to, že by mohla mít za partnerku osobu stejného pohlaví. V období, kdy se Tereza pokoušela s homosexualitou

nějak sama vypořádat, matka na Tereze poznala, že se s ní něco děje. A tak již mohla mít z chování Terezy určité tušení, čeho se vše může týkat.

Žádný z chlapců však neuváděl, že by předpokládal, že si jednou najde dívku a následně založí heterosexuální rodinu.

5.2.2 HETEROSEXUÁLNÍ ZKUŠENOSTI

Mezi ženami bylo také časté, že zakládaly heterosexuální vztahy. U části z nich to bylo již před uvědoměním si své sexuální orientace.

Terka¹¹ chodila tři rok s přítelem. Na otázku, proč s ním chodila uvedla: „*Asi protože to ze všech stran na mě, ne jako, že by naléhali. To vůbec ne. Ale to vidíš ze všech stran společnosti. Chlap, ženská. Takhle to má být dohromady.*“ Terka si našla přítele, jelikož to tak říká společnost, a tak jí to přišlo přirozené.

Lenka měla rok a půl heterosexuální vztah, před tím než poznala svou přítelkyni a přiznala si svou orientaci. O tom řekla: „*No to bylo tak, že já jsem vlastně před Terkou měla přítele, se kterým jsem chodila rok a půl. Po tom, co jsme se rozešli. Já jsem se s ním rozešla už s takovým tím vědomím, že to opravdu není v pořádku.*“ Lence heterosexuální vztah přestal vyhovovat. Byla si vědoma toho, že jí v něm něco chybí. Avšak její coming-out byl velice bouřlivý a její heterosexuální zkušenosti pokračovaly ještě nějakou dobu, co již měla svou přítelkyni. Lenka se o tom vyjádřila: „*Já jsem normálně chodila s klukama. Normálně běžně. A když jsem právě poznala Terku, tak vždycky, když jsme chodily třeba do hospody nebo na párty, a když tam byl nějaký hezký, tak jsem tam s ním prostě líbala.*“

Bylo pro ni těžké si zvykat na představu homosexuální vztahu, jelikož se chtěla vrátit ke standardnímu pojetí partnerského vztahu, které nám předkládá naše společnost. U Lenky šlo o snahu potlačit svou homosexuální orientaci, což si i sama přiznává.

Nikola své heterosexuální chování nepřikládá tomu, že by svou sexuální orientaci chtěla nějak potlačit. „*Tak já jsem se podle toho nechovala, ale nesnažila jsem se to nijak potlačit jako.*“ A dále uvádí: „*Já jsem s klukama nikdy nerandila. Jsem s nima spala, ale nikdy jsem s nima nechodila. To bylo tak krátký, že se tomu nedalo říct chození. Že jsme někde spolu šli párkrát.*“ Nikola svůj intimní kontakt s mužem vysvětluje tím, že to chtěla mít za sebou, a chtěla vědět jaké to je. Podle orientace se začala chovat až ve chvíli, kdy potkala svou nynější přítelkyni.

Tereza vyzkoušela heterosexuální vztah ve chvíli, kdy si chtěla potvrdit svou jistotu ohledně své homosexuality. Ve své orientaci si začala být jistá okolo 16 let. „*Asi kolem 16. V 16 mě to napadlo. Tehdy jsem si tedy našla kluka, že to vyzkoušíme. No a že se uvidí.*“

¹¹ Tereza a Terka jsou dvě odlišné osoby - pro jednu používám označení Tereza a pro druhou Terka.

Vydrželi jsme spolu tři dny.“ Tereze stačili pouhé tři dny k tomu, aby si uvědomila, že heterosexuální vztah jí opravdu nevyhovuje. Vyzkoušení tohoto vztahu fungovala u Terezy pouze jako hledání.

Jiná situace dovedla k heterosexuálním vztahům Šárku. Ta sex s muži vyzkoušela z důvodu frustrace ve vztahu s přítelkyní. *„Prostě jsem s ní měla nějaký problém a frustraci jsem řešila sexem s chlapcem.“*

Důvody, které vedly dívky k heterosexuálním vztahům, jsou různé. Některé si své homosexuální orientace nebyly vědomy, a tak založily partnerský vztah s chlapcem, protože tak to ve společnosti funguje běžně. U každého se předpokládá heteronormativita a za standardní vztah je považován vztah mezi mužem a ženou. Posléze však zjistily, že jsou ve vztahu nespokojené a něco jim v něm chybí. Začaly si tedy uvědomovat svou sexuální orientaci a zpětně si i vybavovaly situace, které se uvědoměním si homosexuality, vyjasnily.

U mužů se neobjevil ani jeden případ toho, že by se pokusili či zakládali heterosexuální vztahy. Adam se při otázce, zda chodil s děvčaty, vyjádřil takto: *„Nene, já jsem to nezkoušel ani...No tak mě tam pořád jakože něco nehrálo. Nějak jsem se do toho nechtěl pouštět“*. Následně jako důvod uvedl, že nechtěl do ničeho asi jít, dokud měl zmatek. To je vcelku zajímavé, že nevyzkoušel stejně jako Tereza heterosexuální vztah, aby se ujistil o své homosexualitě. Adam celkem brzy navázal kontakt s lidmi se stejnou orientací. Znovu se zde ukazuje fáze precoming outu. Adamovi tam, jak to on sám nazval - něco jakože nehrálo, ale ještě to neuměl pojmenovat a nevěděl, že se jedná o homosexualitu.

Žádný z mužů nevedl, že by se pokoušel homosexuální orientaci potlačit. Honza na toto téma řekl: *„Neměl jsem nikdy jako tu inklinaci k těm holkám, tak tam jako nebylo co potlačovat.“* Honza si byl homosexuální orientace vědomě již odjakživa, jak uvedl v rozhovoru.

Rozdíl mezi muži a ženami v tom, že ženy měly a muži neměli heterosexuální zkušenost, je způsoben odlišným tlakem genderového řádu na muže a ženy. Tento tlak působí na přizpůsobivost žen a na ženskou či mužskou sexualitu. Ještě výrazněji je tento tlak viditelný v tom, že Tereza využila zkušenost heterosexuálního vztahu k tomu, aby si potvrdila homosexualitu. To u mužů nebylo ani v jednom případě. Na muže je genderovým řádem vytvářen větší tlak, který jim však pomůže lépe homosexualitu zabudovat do své identity.

5.2.3 VYROVNÁVACÍ STRATEGIE

Každý člověk, který si začíná uvědomovat svou homosexuální orientaci, používá nějakou strategii pro vyrovnání se s ní. Tyto strategie či obranné mechanismy používá,

dokud se s ní opravdu nesrovná a nezjistí, že heterosexuálně se mu opravdu žít nedaří. Stejně tak to platí u rodičů, kteří se také musejí vyrovnávat s orientací svého potomka.

Jak jsem již uvedla, Nikola se chovala heterosexuálně, i když si své homosexuální orientace byla vědoma. Snažila se jí vytěsnit. U Nikoly se také objevil únik do alkoholového opojení. Uváděla v rozhovoru, že hodně pila v době, kdy si byla již svou orientaci jistá. Nikolina matka využívala sublimace, kdy vlastní nepřijetí homosexuality dcery, svádí na odcizení, které vzniklo jako důsledek Nikolina coming outu.

Stejně tak i Terezy matka se pokouší homosexualitu své dcery vytěsnit. Myslí si, že homosexualita její dcery je pouhou fází v životě, což je obecně platný přístup k ženské homosexualitě, která je bagatelizována. To znovu souvisí s větším tlakem na muže.

Tereza popsala jednu situaci, která se nejspíše často opakuje: *„Vždycky, když se bavíme, nějak jsem povídala o spolužácích, když jsem přišla ze školy. A ona, jsem říkala nějaký spolužák, a máma chtěla vidět fotku na Facebooku. Tak jsem jí to ukazovala a máma: No, vidíš, ten je hezkej! A ten by se ti nelíbil?“* Tereza si na matčino chování zvykla. Neví, co jiného by s tím měla dělat. Sana si také dříve myslela, že její pocity homosexuality „přejdou“ a ona si najde chlapce. Bohužel Terezy tvrzení nemohu porovnat s daty z dotazníku, jelikož Terezy matka dostazník nevyplnila.

Honza používal k vyrovnání obranného mechanismu racionalizace. Snažil si vysvětlit, proč nebo co homosexualita znamená. V rozhovoru řekl, že se snažil hledat někoho v okolí, kdo je taky gay. *„A že spíš člověk koukal okolo sebe a říkal si, jestli třeba jako někdo taky není třeba koho znám. To by bylo takový dobrý.“*

Stejný obranný mechanismus se objevil u Šárčiny matky, avšak v jiné podobě. Matka Šárky se snaží dát homosexualitě nálepku diagnózy a také se u ní projevuje rezignace. Matka v dotazníku napsala: *„Vzhledem k tomu, že vím, o co jde, a pracuji ve zdravotnictví s různými diagnózami, tak to příliš neřeším.“* Na otázku, jaké to pro ni bylo, když se dozvěděl o tom, že je Šárka homosexuální, odpověděla: *„Mě už nemůže nic překvapit. Jsou situace, se kterými nemůžu nic dělat a člověk se s tím musí smířit a ztotožnit. Je to moje dítě.“* V Šárčině rodině je to složité. Její matka se musí starat o sestru s Downovým syndromem. Matka svou rodinu považuje za neúplnou, přestože s nimi žije nevlastní otec. Šárka se necítí v rodině moc příjemně. O své rodině se vyjádřila takto: *„Rozvedená matka se sestrou, nevlastní otec. Situace nebyla moc hezká. A bylo to potom období dost nepříjemný. A protože měli jako naši mezi sebou problémy.“* Vztah matky a Šárky také není moc dobrý. Obě dvě uvádějí, že po coming outu se jejich vztah nezměnil. Šárka má pocit z matčina chování, že se o ni nezajímá. Tento pocit vychází z matčiny rezignace, která vše přijímá tak, že to stejně nemůže ovlivnit.

Zdeněk se pokoušel uniknout do nečinnosti. Nechtěl vůbec nad svou homosexualitou přemýšlet. Avšak pak se ukázalo, že čím byl starší, tím to bylo horší. Přemýšlel i nad sebevraždou. U Zdeňka se ukazuje analogie s velkou vázaností na matku. Již při úvodní otázce s kým bydlí, se spletl a uvedl s matkou. Ihned se ale opravil, že sám. V rozhovoru také uváděl, že nejsou příliš stmelená rodina a že byl nezávislý už od hodně útlého věku. Avšak následně se vyjádřil takto: „*My jsme vždycky měli jako dobrý vztah. A tím, jak jsem nejmladší a mám jiného otce, tak jsem víceméně mazánek. Je to tak, že mamka fakt na mě byla docela dost fixovaná vždycky.*“ Čímž potvrdil mou domněnku velké fixace s matkou. Sám si nejspíše neuvědomuje, že v jeho průběhu coming outu také hrála roli.

U otců jsem žádné obranné mechanismy nevyšetřovala, jelikož v rozhovoru se o otcích aktéři nezmiňovali a dotazníky vyplnili pouze dva, u kterých nelze obranné mechanismy identifikovat. To, že většina prožila svůj coming out pouze s matkou, uvedu níže.

Ukazuje se, že s pocity homosexuální orientace se každý člověk vyrovnává vlastním způsobem. Někdo je odsouvá, nepřemýšlí o nich, ale stejně se s nimi musí nakonec konfrontovat. Jiný člověk prožije období coming outu velmi intenzivně. U všech aktérů proběhl coming out minimálně před rokem, a tak se předpokládá, že jsou již se svou orientací nějakým způsobem vyrovnáni. Většina z nich má také trvalé partnery, se kterými žijí.

5.2.4 SITUACE V SOUVISLOSTI S UVĚDOMĚNÍM

Uvědomění i přiznání si homosexuální orientace může souviset s určitou situací. Může při tom být souvislost například se zamilováním se do osoby stejného pohlaví či pouhý nezáměr o opačné pohlaví. Jistě je pro člověka, který si uvědomuje svou homosexualitu, jednodušší si uvědomit, že je ro právě homosexualita, pokud se zamiluje. Má jasný objekt své lásky a touhy.

Zdeněk při otázce zda uvědomění homosexuální orientace souviselo s nějakou situací, uvedl: „*No, myslím, že asi jo. Těžko říct, protože si to nepamatuji. Že nebylo to tak, že bych se jednou ráno vzbudil a řekl jsem si, že jsem gay. Určitě tomu muselo jako předcházet nějaký impulz, kdy jsem si to uvědomil. Což zcela určitě bylo právě způsobený nějakým vztahem nebo nějakým objektem.*“

U Adama byla situace podobná: „*Spíš to bylo tak jako postupně. Tak jako, že si jakoby zpětně uvědomíš určité situace, které se stali*“. Spolu s uvědoměním dochází k vyjasnění některých věcí či situací, které člověk s homosexuální orientací zažil. To potvrzuje

i Adamův otec, který v dotazníku napsal: „Zjištění, že syn je h¹². se spousta věcí (i z období jeho dospívání) vyjasnila. Mnoho otázek zmizelo. Po tomto zjištění jsem jeho chování dovedl lépe pochopit.“

I ostatní aktéři uváděli, že díky coming outu vidí různé situace v jiném kontextu. Lence se líbila trenérka basketu. Tenkrát si to vysvětlovala, jako touhu vypadat jako ona. Nyní si je však vědoma toho, že to bylo trochu jinak.

Zde se ukazuje, jak se díky coming outu ujasnily i ostatní věci, které se staly v minulosti. Aktuální poznání se stalo optikou, která změnila nejen přístup k přítomnosti a budoucnosti, ale také nahlížení na vlastní minulost. Znovu zde aktéři zmiňují fázi precoming outu, kterou si vybavili zpětně až poté, co si uvědomili, že jsou homosexuálně orientovaní.

Šárka i Nikola si svou orientaci uvědomily spolu se situací, kdy se zamilovaly. Šárka uvedla: „No, jsem se zamilovala. Jsem se zamilovala, a tak mi došlo, že je to asi jako žena.“ Nikole se v pěti letech líbila kadeřnice, a díky tomu došlo k jejímu uvědomění. I když sama přiznává, že stoprocentně nemůže říct, že si byla vědoma již v pěti letech, co to znamená. Tyto pocity jsem již vyvětlila výše v souvislosti s tím, že dojde k upravení vzpomínek tak, aby odpovídaly současným potřebám.

Velice často se u aktérů výzkumu objevovala při otázce, kdy si uvědomili své pocity ohledně homosexuality, odpověď v souvislosti s fází precoming outu. Odpovídali, že si uvědomili zpětně některé situace, které chápali po uvědomění si homosexuality, úplně v jiném kontextu. To se stávalo u osob, které uváděly uvědomění v souvislosti s nějakou konkrétní situací, ale i u osob, které žádnou konkrétní situaci neuváděly.

5.2.5 REAKCE NA UVĚDOMĚNÍ

Na uvědomění mohou lidé reagovat rozdílným způsobem. Někteří to neřeší, protože je to netrápí a nemají příliš velké problémy s tím, svou homosexualitu přijmout. Jiní naopak prožívají velice bouřlivé období svého života.

Těžký coming out zažívala Lenka. „Reagovala jsem na to dost blbě, no. Reagovala jsem na to blbě prostě, že jsem to odmítala.“ Lenka si svou homosexualitu uvědomila po tom, co se seznámila se svou přítelkyní. „Tam to bylo hrozně těžký to, že jsem byla zamilovaná. Ale chtěla jsem to hrozně asi i v těch prvních chvílích, v prvních týdnech potlačit“. Také se o potlačení pokoušela pomocí heterosexuálních vztahů, jak jsem uvedla již výše.

¹² Zkratku h. používá Adamův otec jako zkratku pro homosexualitu. Toto slovo používá několikrát ve svém dotazníku, a tak se mu již nechtělo psát tak dlouhé slovo. Jiný význam to nemá.

Terka však prožívala začátky coming outu rozdílně než Lenka. „*No, určitě jsem z toho nebyla vpadlá nebo tak. Prostě v pohodě, no. Neřešila jsem to nijak jako, že ježiš, já jsem divná nebo to je špatný. Vůbec ne. Přišlo mi to prostě přirozený. Protože sama jsem taková. To je moje přirozenost prostě, no.*“

Podobně jako Terka reagovala i Tereza: „*No, já jsem to nějak moc neřešila. Já jsem si říkala, že třeba se to nějak vyvrbí. Jsem to nějak neřešila asi další dva roky.*“

Šárka uvedla, že její reakce byla na začátku víceméně pozitivní. Následně se to dozvěděli lidé ze střední školy a Šárka musela snášet jejich pokřikování a posmívání. O tom se vyjádřila: „*No, tak to bylo hodně nepříjemný. Já jsem zvažovala, že odejdu z té školy. Fakt mi tam nebylo vůbec dobře. Jako když jsem šla po chodbě, tak jsem slyšela jako, že jsem lesba a tak... To byla asi nejhorší situace ze všeho... že jsem tam chodila a všichni na mě pokřikovali.*“

Jak jsem uvedla v teoretické části, výzkum Pechové ukázal, že celých 21 % z 332 respondentů¹³ má zkušenosti s útoky nebo obtěžováním z důvodů jejich sexuální orientace. Šárka byla jediná v mém výzkumu, která tuto zkušenost uvedla. Uvedla, že to pro ní byla asi nejhorší situace z celého coming outu. V jiné oblasti se s negativní reakcí nesetkala.

Zdeněk popsal svou reakci takto: „*V tu dobu jsem to neřešil, ale strašně dlouho jsem věděl, že to nebudu moct jako někomu říct. Bylo to strašně nepříjemný. A čím jsem byl starší, tak tím nepříjemnější to bylo. A přemýšlet nad tím bylo hodně nepříjemný. To jsem fakt nevěděl, jak ten život jako budu žít. Co budu konkrétně dělat. Jak to budu zkrátka dělat.*“ Pro Zdeněka bylo uvědomování si své homosexuality velice nepříjemné. Následně ale uvádí, že nad tím nepřemýšlel z důvodu toho, že měl v tom věku hodně zájmů, nad kterými musel přemýšlet. Sice Zdeněk řekl, že se homosexualitu nesnažil potlačit, ale zde se ukazuje, že podvědomě se snažil na to nemyslet, i když věděl, že to s ním neustále je. Také to naznačuje v tom, že čím byl starší, tím nepříjemnější to bylo, a že přemýšlel nad sebevraždou.

Reakce na precoming out jsou velmi rozmanité, jak se ukázalo. Ti, kteří na uvědomění reagovali špatně, odmítali ji a bylo to pro ně těžké a nepříjemné, a také ti, kteří nijak nereagovali, se s nikým o své homosexualitě v té době nebavili. Ti, kteří svou homosexualitu neřešili, navazovali kontaktu s lidmi se stejnou orientací či hledali to, proč je člověk homosexuální, většinou svou homosexualitu probírali s ostatními lidmi, nejčastěji s kamarády.

¹³ 332 respondentů z celkového počtu 496 respondentů uvedlo, že v posledních pěti letech navštěvovali nějakou školu.

5.2.6 PRVNÍ SVĚŘENÍ

Vrstevnícké skupiny hrají v období coming outu a v celém dospívání, kdy ke coming outu nejčastěji dochází, významnou roli. Vrstevníci byli zmiňováni v každém rozhovoru. Objevovali se v nich buď v roli partnerů, nebo příbuzných (sourozenců/kamarádů/sestřenic) či kamarádů. Byli to oni, komu se jako prvnímu aktéři výzkumu svěžovali. Nikdo se u přátel nenesetkal s negativní, odmítavou reakcí.

Honzovi jejich pozitivní přijetí usnadnilo, aby o své orientaci řekl dalším lidem. Jaká byla reakce jeho přátel? „*Jako já jsem neměl jedinou negativní, takže určitě byla pozitivní. Takže to jakoby bylo potom jednodušší říct dalším lidem po takovýhle reakci. No a zároveň ty kamarádi jsou v tomhle jakoby bliž tomu člověku, že s nima chodíš jako ven, třeba s nima popíšeš a bavíš se s nima o těchle různých věcech.*“ Honza o své homosexualitě, před tím, než se svěřil rodičům, řekl všem. Úplně prvního člověka komu to řekl, si s jistotou nepamatuje. Myslí si, že první lidé, kteří to věděli, byli právě jeho partneři. Pak to řekl bratrovi a následně kamarádům. Nakonec to věděli i kolegové v zaměstnání.

Terka svou orientaci před přáteli tajila, jelikož je měli společně se svou přítelkyní, a ta procházela coming outem ztěžka. První, komu se svěřila, byla sestřenice z otcovy strany. Zajímavé je, že ta nedlouho po Terčiném coming outu zjistila, že je také homosexuálně orientovaná. Terka však o její homosexualitě pochybuje: „*Ona moje sestřenka si pak taky uvědomila, že je lesba. Ale je to možná takový impulzivní od ní. Já si tím možná nejsem tak úplně jistá. Já to neřeknu na sto procent, že jí věřím jakoby. Protože si jakoby...nikdy s žádným klukem nechodila, tak jestli je to taková zástěrka. Jakože nemůžu si najít chlapa, tak budu říkat, že jsem lesba. Jako těžko říct.*“

I v dalších dvou případech uváděli aktéři homosexuálně orientovaného příbuzného. V Honzově rodině je to bratr, kdo je také gay. A u Terezy je to strýc z otcovy strany. Pokud bychom tyto nálezy pokládali za reprezentativní (což nelze), pak by se tedy nepotvrzovaly výzkumy, které uvádějí, že dědičnost homosexuality bývá zjištěna v linii matky.

Na Terezu se po jejím coming outu strýc zlobil, že nebyl první, za kým přišla. Jako první to řekla své kamarádce, a následně všem svým kamarádům. Spousta kamarádů jí řekl, že to tušili. Tereza si však neumí vysvětlit, podle čeho to očekávali.

Lenka se prvnímu svěřila svému bývalému přítelovi. To sama hodnotí jako super. Honza se svěřil kamarádce. „*To byla kamarádka, která semnou chtěla jeden čas chodit. Takže si to jako asi zasloužila.*“ Zájem o intimní vztah zde vytváří prostor pro odhalení vlastních pochybností.

Zdeněk se také svěřil své kamarádce. V rozhovoru o ní řekl: „*To byla hrozná kráva. Řekl jsem to své kamarádce. To byla holka, pro kterou jsem pracoval, a my jsme spolu*

chodili kalit. Ale ona byla úplně... Ale v tu chvíli mi to bylo úplně jedno. Ona byla strašně hustá. Taková jako materialisticky založená. Vždycky říkala úplně všechno naprosto upřímně. Takže já jsem přesně věděl, že když jí tohle řeknu, takže mě nebude litovat. Že mi řekne – no, tak to jsi v prd... A to mi přesně řekla.“ Tuto reakci Zdeněk očekával, a tak z ní nebyl nijak překvapený, ani se ho nijak nedotkla.

Jediná Šárka zažila velice negativní zkušenost v podobě posmívajících se spolužáků ze školy, jak jsem již uvedla. Avšak její blízcí přátelé reagovali pozitivně.

Většina lidí se také v době coming outu i po něm stýká s lidmi se stejným zaměřením. Buď se s nimi vídají soukromě, nebo se chodí bavit do gay barů a klubů. Ostatní, kteří se nestýkají s lidmi s homosexuální orientací, nechápou, proč by se měli lidé sdružovat podle orientace. To je i případ Lenky, která se o sdružování homosexuálů vyjádřila takto: „*Mě prostě přijde to hrozná kravina. Proč by se měli sdružovat všichni homosexuálové. To je jakoby se měli sdružovat všichni heterosexuálové. Proč by se podle orientace měl někdo sdružovat? Vždyť to, že budete mít společnou orientaci, neznamená, že budete mít společné i to ostatní.*“

Lidé se sdružují podle své orientaci či podle jiných oblastí, kvůli řešení vlastní nejistoty. Mezi lidmi, kteří mají stejnou orientaci, se poté cítí více jisti.

Šárka nijak kluby nehodnotila, jen se vyjádřila, že žádné nenavštěvuje. Tereza na otázku, zda vyzkoušela gay kluby, odpověděla: „*Jo, jako jsem si sehnala... spíš jako přátelé přátel. Když jsem jakoby takhle někomu řekla, tak mi jako řekl, že má taky kamaráda gaye a nechceš se s ním třeba někdy sejít? Tak ono potom, jak ta komunita je jako propojená, tak jsem si nacházela ty další kontakty.*“ Tereza se tedy s lidmi se stejným zaměřením stýká poměrně často. Stejně i Adam a Honza při svém coming outu vcelku brzy navázali kontakty s lidmi, kteří mají stejnou zkušenost jako oni.

Žádný z aktérů/ek výzkumu nevyhledal/a odbornou pomoc. Všichni lidé s homosexuální orientací uváděli, že první, komu se svěřili, byl někdo z přátel či blízkých osob. Nikdo z jejich strany nezažil nepřijetí či odmítnutí. Nebo alespoň si nikdo z aktérů/ek jejich reakci negativně nevykládal. To dokonce i působilo jako podpora pro to, aby to řekli dalším lidem.

5.2.8 COMING OUT V RODINĚ

Potom, co se svěřili aktéři výzkumu svým přátelům, to řekli i své rodině. Pouze Nikola to nechtěla říci všem svým přátelům. Bavila se o tom pouze s jednou kamarádkou, která byla bisexuální. „*Já jsem nechtěla, aby to někdo věděl, než budu s někým chodit. A hlavně, aby to nikdo nevěděl dřív než moje máma.*“ O matce aktéři výzkumu mluví v rozhovorech mnohem více než o otcích. Uváděli matčiny pocity i reakce mnohem více než

otcovi. Šárka a Zdeněk své otce neznají, proto o nich nehovořili. Avšak ostatní aktéři své otce znají a vyrůstali s nimi.

Nejčastěji se tedy jako první svěřovali matkám. Pouze u Honzy a Adama byl při situaci coming outu přítomen vedle matky i otec. Domnívám se, že to, že se svěřovali matkám či oběma rodičům, mělo souvislost s jejich vztahem k rodičům, který však není pouze výsledkem osobní konstelace, ale širších kulturních zvyklostí. Podle nich matky jsou emocionálnější, starostlivější a tráví s dětmi více času, zatímco otcové jsou kulturně vedeni k větší dominanci a odstupu. V důsledku toho je ochota dětí svěřovat se s emočně náročnějšími zkušenostmi právě matkám. Vedle tohoto strukturálního rozdílu však ještě existují individuální specifika jednotlivých rodinných konstelací.

Tereza měla před svým coming outem s matkou mnohem lepší vztah než s otcem. Stejně to uváděla i Lenka. Terezin vztah s matkou se po coming outu zhoršil, ale s otcem se naopak zlepšil. Lenka cítí po coming outu mnohem lepší vztah s matkou i otcem. Pro Lenku znamenal coming out v rodině nejen podělení se a sdílení této oblasti, ale také tím potvrdila vztah se svojí přítelkyní.

Důvodem k tomu říci to rodičům, bylo zamilování a touha po tom mít v této oblasti s rodiči věci vyřešené a neskrývat se za lži. Nikola jako důvod uvedla: „*Právě proto, že už jsem měla holku a nechtěla jsem jim lhát. Protože já jsem jim nikdy nelhala, že bych jim tvrdila, že chodím s klukem. Já jsem jim to jenom neřekla. A když už jsme spolu byly, tak jsem nechtěla lhát.*“ Nikola však se svěřila pouze matce. Otcovi řekla Nikoly matka. Matka jí následně však stejně ze lži obvinila. Měla pocit, že když jí to Nikola neřekla, takže je to jakoby jí lhala.

Lenka se s rodiči chtěla podělit o to, že má přítelkyni. „*Tak pochlubit se s tím, že mám vztah, prostě. Že mám někoho, s kým jsem šťastná. Věděla jsem, že jí budou mít rádi. Prostě sdílení s rodičema těhlenstých zážitků.*“ Sama Lenka to řekla také pouze matce. A ta to následně řekla otcovi i sestře. Lenku to mrzelo, jelikož jí to chtěla říct sama, a tím si znovu potvrdit vztah se svou přítelkyní. K samotné situaci, kdy to řekla matce, jí však motivovala její přítelkyně, která jí poslala sms zprávu, že se rozhodla to také matce říci. A tak to Lenku nabudilo k tomu sebrat odvalu a říci to matce.

Honza v této oblasti uvedl: „*No, protože už bylo na čase. Protože prostě už jsem chtěl, aby to věděli. No, jako asi o nic nejde na jednu stranu. Ale na druhou stranu máme dobrou vztah. A tak mi to bylo jako takový blbý, když... a oni se na nic moc neptali. Jakože na holky, na vnoučata nebo něco takového. Ale zároveň jsem chtěl, aby to jako věděli. Aby to bylo ujasněný, no.*“ Stejně tak si tyto věci chtěl vyjasnit i Adam: „*No, tak jako asi jsem chtěl vést nějaký život. A ty rodiče by o tom asi měli vědět. Asi by bylo divný, kdybych za někým*

chodil každý den a říkal třeba, že je to za holkou. Nebo že je to jako pařit. Asi jsem prostě chtěl mít ty věci vyjasněné.“

U Terezy byla motivace trochu zajímavější. Nejprve se svěřila matce a otcí to řekla asi rok poté. Sama tuto situaci popisuje následovně: *„No, u mámy to byla taková kuriozita teda. Tehdy jsem to už věděla teda jako, že to tak asi bude. Byla jsem si docela jistá. Tehdá jsem se s tím pokoušela vypořádat, že jsem si sobě říkala: Tak a je to jistý. Ne, že bych to potlačovala, ale bylo to takový vyrovnat se s tím, že je to teda něco jinýho. A ona poznala, že jsem nějak divná, že asi něco tajím. A já jsem v tu dobu objevila japonskou lukostřelbu a to jsem tam měla tréninky večer v pátek v Praze. Já jsem na ní chtěla strašně chodit. A máma prostě ne, jsi mladá. Nebudeš v noci courat po Praze. A já jsem jí řekla, že jí teda řeknu, co mě trápí, když mi dovolí chodit na tu lukostřelbu. A já jsem si říkala, že jí to stejně musím říct, tak aspoň budu mít důvod, proč jí to říct už teď. A budu mít nějakou motivaci.“* A tak jí to Tereza pověděla. K tomu, aby to řekla otcí, jí podnítila matka. Ta jí řekla, že si myslí, že by to nemusela říkat dalším lidem, když to ani neví otec.

Zdeněk jako motivátor uvedl při otázce, zda bylo na tom to říct matce, něco těžkého: *„Nevím, jestli těžkého, ale byli tam hodně smíšený pocity. Ale tím, že jsem byl hodně nervózní. Ale že jsem se hrozně těšil na tu úlevu. Že to byl ten hlavní motivátor a to bylo to hlavní, čeho jsem chtěl dosáhnout. A fakt se to dostavilo, že mi hrozně spadnul kámen ze srdce. Takže určitě ta chvíle byla hodně pozitivní...“*

5.2.10 SITUACE COMING OUTU

Momenty před coming outem jsou plné emocí. Nejčastěji zmiňovanou je strach v kombinaci s pozitivním očekáváním úlevy, která se vždy po coming outu dostavila. Strach mají z toho, aby nebyl/a rodiči odmítnuta, obava z toho, že budou smutní a že se následně budou před ostatními lidmi stydět za to, že mají homosexuální dítě.

Nikola však svůj coming out prožívala trochu jinak. Nezažívala po něm úlevu. Na otázku, jak to sama prožívala, odpověděla: *„Bylo to hodně těžké. Protože to byl jediný člověk, před kterým jsem se za to styděla. Jediný člověk, před kterým jsem se za to, kdy styděla, byla máma. Bála jsem se jí to říct a bylo mi nepříjemně. A bylo mi to líto, že se to stalo zrovna jí.“* Tyto pocity jsou po reakci matky, pochopitelné. Její reakce nebyla příliš pozitivní. Její matka, na otázku, kdy se o homosexualit dcery dozvěděla, uvedla: *„Když jí bylo 20 let. Kladné stránky žádné. Nejvíc mě zasáhlo, že dcera nebude mít klasickou rodinu, protože bych si moc přála vnoučata.“* Takže pocítovala velký smutek hlavně z toho, že nebude naplněna budoucnost jí a její dcery tak, jak by si to představoval.

Situaci, při které aktéři prožili svůj coming out v rodině, si pamatují velice dobře. To ukazuje, že je to významný okamžik. Coming out je pro dceru/syna a její/jeho rodiče životní

změna. Styl, jaký použijí pro sdělení této informace, záleží na situaci a osobnosti člověka. Je to hodně spojené s tím, zda mají homosexuálně orientovaní lidé v té době partnera. I pro toho, kdo v daný okamžik nemá partnera/ku, je jednodušší říci, že ji má. To je i případ Terezy, která matce řekla, že má přítelkyni, i když ji neměla. Toto uvedla jako důvod: „*Já jsem nevěděla, jak to říct. Jak to vyjádřit. To „jsem lesba“ mi znělo tak divně v tu chvíli. A myslela jsem si, že mi spíš uvěří, když uvidí, že je to tak vážný. A ne, že si to jenom tak myslím. Že už to došlo takhle do vážný situace.*“ To potvrdila i Terka, která je ráda, že v době coming outu měla přítelkyni, a tak pro ni bylo lehčí to rodičům říct. „*Právě naopak je lehčí jim to říct, protože jenom tam přijít: Mamy, tati, jsem lesba a nikoho nemám. Tak by to pro ně bylo mnohem těžší, než když viděj, že jsem šťastná. Chápeš, ne? To to ty rodiče přijmou mnohem líp.*“

Nikdo však ve svém sdělení nepoužil slova, jako jsou lesba, gay či homosexuálně orientovaný. Aktéři/ky používali věty jako: „Žiji s Lenkou“. „Jsem teplá“, „Jsem na kluky“, „Chci chodit s chlapama“. Při rozhovoru však neměli problém používat tyto slova. Označení hraje roli z hlediska identifikace. Tím, že nepoužili slova, jako „Jsem gay, lesba“, tak explicitně neprojevili svou identifikaci s menšinou homosexuální skupinou, která má v naší společnosti nižší postavení než heterosexuální lidé.

5.2.11 REAKCE RODIČŮ NA COMING OUT

Rodiče, pokud to dopředu netušili, jsou dost překvapeni. To, jak matka zareaguje, je silně spojeno s tím, jak aktéři/rky hodnotí atmosféru v rodině a postoje matky.

Tam, kde nehodnotí vtahy v rodině jako dobré, například se rodiče hádají, člověk se uvnitř rodiny necítí dobře, je reakce často směřována k negativnímu pólu. Tak tomu bylo například u Nikoly. Matky reakce byla taková: „*Byla z toho nešťastná, protože její dítě zrovna teplý. A nechtěla to, nelíbí se to většině. Nebo jí se to nelíbí. A nechtějí, aby se jim to stalo. Jako i když jim nevadí to u ostatní. Ale jí bylo líto, že si nemůžu najít manžela a nemůžu mít manžela. Takové ty klasické věci. A asi se i bála, že to bude muset všem říct, a že se za to bude stydět. A já nevím co...*“ Nikoly matce to u ostatních nevadí, ale z toho, že její dcera je lesba, je nešťastná. V dotazníku o své reakci napsala: „*Nejvíc mě zasáhlo, že dcera nebude mít klasickou rodinu, protože bych si moc přála vnoučata.*“ Na její coming outu nevidí žádné kladné stránky.

Terezy matka se jí snažila přesvědčit, aby si to ještě rozmyslela.

Šárky matka si nejprve myslela, že si Šárka dělá legraci. Když zjistila, že si jí nedělá, tak se bavila o dětech a nejspíš i brečela. Tím si není Šárka jistá. Následně řekla, při tom, co pro ni bylo těžké na situaci: „*Těžkýho ani ne, ale tak jako bylo to takový nepřijemný, když*

brečela. Ale pak už to bylo dobré.“ Šárka očekávala, že její reakce bude dobrá. Šárka tvrdí, že pro ni nebylo těžké to matce říct, jelikož má pocit, že se o ni matka nestará a její orientace ji nezajímá.

U matek se často při coming outu objevuje pláč. Nejvíce rodiče zdůrazňují dva důvody strachu v kontextu homosexuality. Jednak je to obava o dítě, že to bude mít v životě těžké. A další je obava o sebe, že nebudou mít vnoučata. Nikoly matka napsala: *„Nejvíce mě zasáhlo, že dcera nebude mít klasickou rodinu, protože bych si moc přála vnoučata.“* Matka Adama uvedla, že má strach z toho, že její syn zůstane sám, že bude žít v izolaci, a též strach z promiskuity. Její obavy však prý zmizely v okamžiku, kdy si Adam našel trvalého partnera. Adamův otec se k tomu vyjádřil: *„Bylo mi z toho velmi smutno, když jsem si uvědomil, že dítě, pro které chcete v životě to nejlepší, to bude mít velmi těžké a to díky netoleranci některých lidí. Také mi bylo líto, že pravděpodobně nebudu mít možnost těšit se s vnoučaty, které by zplodil, a že naše rodina tím pádem nebude taková, jak bych si asi přál.“* Adamův otec viděl na synově coming outu kladnou stránku v tom, že si jeho syn našel někoho, koho má rád a to je podle něj pro život důležité. Lenky matka také viděla v dceřiném coming outu kladnou stránku: *„Kladné stránky to pro mě má, že se nám v naší rodině rozrostla ženská energie a mě je tam moc dobře.“*

V obavách rodičů hraje roli uspokojování psychických potřeb, představy o budoucnosti rodiny a spojitost s genderovým řádem. Rodiče mají pět vnitřních potřeb v rámci svého rodičovství (Matějček, 1989). Pro tuto situaci je nejdůležitější potřeba otevřené budoucnosti, kdy si stanovují ve svém životě jisté cíle a mezi ně patří pokračování svého rodu. Mají obavu z toho, že tato jejich potřeba zůstane nenaplněna a jejich rod nebude pokračovat. Rodiče si také vytvářejí představu o budoucnosti svého dítěte. Že si založí heterosexuální vztah a zplodí děti. A tak si musejí po coming outu svého potomka vytvořit představy nové. A z toho mohou být velice smutní. Také mohou mít obavu o dítě, které to bude mít v heteronormativní společnosti obtížnější.

Avšak většina homosexuálně orientovaných lidí děti plánuje a nevidí v tom nějaký závažný problém. Například Honza se k tomu vyjádřil: *„Já bych chtěl co nejdřív. Dneska jako když máš dítě v manželství, tak stejně víc jak padesát procent se rozvede. Tak tady to je úplně jedno. Prostě nevidím jako fakt proč ne. Tak samozřejmě situace je složitější.“* Sám vážně přemýšlí nad možností mít dítě s lesbickou ženou. Uvědomuje si, že by mezi nimi muselo být vše dobře vyřešeno ohledně výchovy. Ale nevidí v tom problém.

Terky matka dceřinu homosexualitu neprožívala. Tušila to již předem. Terka v rozhovoru uvedla úplně stejnou reakci. Explicitně však neuvédla, že by to matka tušila. To uvedla pouze u otce. Matka i otec její přítelkyni znali již před coming outem a měli jí velice

rádi. To také Terce její coming out usnadnilo. Sice nevěděla, jak budou rodiče reagovat, ale alespoň věděla, že mají její přítelkyni rádi.

Pokud dcery o svém otci v kontextu coming outu mluvily, uváděly pozitivní reakce. Otcové na coming out svých dcer údajně (jak podle dcer, tak podle rodičů samotných) reagovali pozitivně. Lenka to nikdy přímo otci neřekla, ale jeho pozitivní přijetí je vidět ve zlepšení vztahu mezi Lenkou a otcem. Dělalí spolu mnohem více aktivit a jsou si mnohem blíže. Coming out u nich neproběhl otevřeně. To je další z možných strategií prožití coming outu.

Tereza to svému otci, který to již tušil, řekla sama. Její otec má bratra gaye, což jeho postoje k homosexualitě značně ovlivnilo. Jak uvádí Tereza, její otec je smířený s homosexualitou s dřívějška. Avšak sama si nebyla příliš jistá, jak na její coming out zareaguje. Je rozdíl v tom mít bratra gaye a mít dceru lesbu a především její otec je rasista. Její otec to vzal jako hotovu věc. Sám to potvrdil v dotazníku, kde na otázku, jak přijal to, že je Tereza homosexuální, napsal: „*Jako realitu*“.

Terky otec se o tom, že je homosexuální, dozvěděl od své sestry. Terku mrzelo, že se to dozvěděl od někoho jiného. O reakci otce Terka řekla: „*Ale taťka si myslím nebo i to vím, že ho to jako asi trošku vzalo ze začátku. Ale smířil se s tím podle mě jako úplně v pohodě.*“ Nyní k otci jezdí i spolu s přítelkyní a všichni je přijímají jako běžný pár.

5.2.12 VTIPY NA ÚČET HOMOSEXUÁLŮ

U rodičů se také často objevují vtipy na účet homosexuálů. Dokonce i sama aktérka výzkumu, si v rozhovoru dělala srandu z homosexuálů. Terka se vyjádřila v otázce postojů jejich rodičů k homosexualitě: „*No, tak z chlapů homosexuálů si oba dva dělají strašnou randu a dělali vždycky. Protože jsou to prostě strašný holčičky a jsou prostě vtípný. Já nevím, jak oni to dělají prostě! Dyť já si vždycky říkám, že to musejí hrát! Přece to nejde, aby někdo takovej byl.*“

Adam se vyjádřil u těchto vtipech u postojů otce: „*Táta ten je takový víc konfliktnější. Takže tam jsem zaregistroval, jakože pár takových narážek u zpráv a tak. Ale nemyslím si, že by to myslel nějak zvlášť vyloženě zle. Ale prostě taková ta blbá sranda, že jo.*“ Podobnou zkušenost má i Honza: „*Já si nemyslím, že narážky, ale takový ty vtípky. To určitě jo. Ted' už je asi nebudou dělat, protože si budou myslet, že to není úplně ono. Ale mě to ani nevadí celkem. To je třeba jako, že nejvíc vtípů o policajtech říkají policajti. Takže to je úplně stejný.*“ Stejně tak uváděl i Zdeněk u své matky: „*Takže já si pamatuji, že někdy občas měla nějaký takový v úvozokách blbý kecý na homosexuály, ale myslím si, že to bylo jako daný názorem většiny. Ted' už by si to přede mnou asi nedovolila, ale myslím si, že ten její vztah k homosexualitě je takovej dost neutrální.*“

Na těchto příkladech se ukazuje, že vtípky na dané téma se vyskytují, jak u otců, tak i u matek. Homosexuálně orientovaní lidé tyto vtipy od svých rodičů vcelku přijímají. Především si je neberou osobně. Jejich humor zmizel ve chvíli, kdy se jim jejich dcera/syn svěřil se svou orientací. Vtipy, které jsou pronášeny i po coming outu, slouží jako katalyzátor napětí.

Někteří aktéři výzkumu o sobě mluví jako „o teplých“. Šárka toto spojení použila, když o své homosexualitě říkala matce. Honza, který o sobě také mluví jako „o teplém“, dokonce uvedl, že se mu líbí handlivá označení gayů: „*No, mě se líbí buzík, ale to se moc neříká. Buzík je dobrý. Mě to přijde roztomilý. Buzík je dobrý. Protože oni ti kluci říkají většinou buzna. A to je debilní, protože to je mužskej¹⁴ rod. Nejsem přece buzna. Tak si budu přece říkat mužským rodem. Nikdy tím ty svý heterosexuální kamarády provokuju. Místo toho, abych mu řekl, že je debil, tak mu řeknu, že je buzík. Takže to je takový vtípný zároveň.*“

I samy gayové a lesby používají humor pro snížení napětí. Buď tím, že si dělají legraci z mužů homosexuálů nebo tím, že slova, která jsou používána jako hanlivá pro označení homosexuálů, používají samy jako nadávky pro heterosexuální kamarády. Honza hanlivé označení pojal za roztomilé. A nevádí mu, když se mu tak říká. Jen chce, aby to bylo v mužském rodě. Možná, že to má jistou spojitost s tím, aby se nemusel urážet, když ho někdo tak označí. Tak to raději začal brát jako srandu a roztomilost.

5.2.13 POSTOJE RODIČŮ A JEJICH OVLIVNĚNÍ

V dotaznících nejčastěji rodiče uváděli, že jejich postoj k homosexualitě, jsou tolerantní. Adamova matka na otázku, jaký byl a je váš postoj k homosexualitě, napsala: „*Byl tolerantní, což je trochu hloupé slovo, ale nenapadlo mě jiné. Zní to nadřazeně a to bych nerada. Takže já lidi nerozlišuji podle toho, s kým spí nebo žijí. A takhle to vidím i v současnosti.*“ Adam si myslí, že postoje rodičů k homosexualitě se změnily po tom, co jim řekl, že je gay. Spíše si myslí, že se to změnilo u otce, jelikož je více konfliktní. Otec to však v dotazníku popřel: „*H. považuji za menšinový, ale normální projev lidského života. To bylo před tím, než nám syn řekl o své sex.orientaci.*“ Adam si není jistý, čím jsou postoje rodičů ovlivněny. Podle něj tam může být spousta vlivů.

Lenka hodnotí postoje svých rodičů: „*Postoje byly pozitivní, dobré. Nikdy nikoho neodsuzovali. Ačkoliv mají takovou výchovu jako moje babička. Ne, že by to uznávala. Ale postoje jsou kladné. Jako berou to tak jako, proč by to tak nemohlo být. Prostě, když se mají rádi, tak to tak prostě je.*“ Její matka je ráda, že si to Lenka uvědomila a našla to v sobě,

¹⁴ Honza se nejspíše přeřekl a chtěl říci ženský rod.

protože jinak by nemohla být Lenka spokojená. Žila by v disharmonii a nemohla v sobě rozvíjet ty dobré stránky. Lenka si myslí, že postoje jejich rodičů jsou ovlivněny úrovní inteligence, způsobem vnímání světa a jsou i otevřeni všemu novému.

Zdeňka jeho matka překvapila mírou tolerance. Její reakce byla neutrální – homosexualitu svého syna přijela bez problému, avšak aktivně v ní nehledá kladné stránky. Ke svému postoji napsala: „*Myslím, že homosexuálové nemůžou za svoji situaci. Nic proti nim nemám. Myslím, že občas se chovají zodpovědněji a možná i lépe než většina. Pozorují to u svého syna.*“ Zdeněk k tomu, čím jsou matčiny postoje ovlivněny, řekl: „*No, já nevím. Tak mamka je člověk, kterej má docela nízký vzdělání. A myslím si, že ani není zrovna jedna nejinteligentnějších. To nemyslím špatně, ale mamka vyrůstala na vesnici v 50. letech na slovenských hranicích a místo toho, aby šla do školy, tak šli pást krávy. Takže, víš, prostě taková ta determinace tím prostředím. Takže hodně ovlivněná médii a takovýma věcmi.*“ Je pravda, že Zdeňkova matka má nejnižší vzdělání ze všech rodičů aktérů výzkumu a především vyrůstala jiným životem. A přesto je její postoj k homosexualitě tolerantní. Je pravda, že v 15. letech odešla od rodičů, takže se nejspíše s tím to stylem života neztotožnila.

Stejně tak svůj postoj hodnotila jako tolerantní, Šárky matka. Důvod vidí ve všeobecném rozhledu a empatii. Její postoj je však celkem v rozporu s tím, co uvádí dále v dotazníku. Jak jsem uváděla již výše, pokouší se homosexualitě dát diagnózu. Šárka na otázku, čím si myslí, že jsou matčiny postoje ovlivněny, řekla: „*To nevím. Když on je ten její názor pořád stejný. Nikdy se o to nezajímala. Bylo jí to víceméně jedno. Já jsem jí byla víceméně jedno. Takže zdroje informací nevím, jaké měla.*“ Je zajímavé, že Šárka uvedla, že o matčiných postojích nikdy nemluvily, ale ví, že jsou stejné. Domnívám se, že přístup k homosexualitě a vztah se Šárkou je u matky hodně ovlivněn životními zkušenostmi a jejím přístupem k životu. Vychovává dceru s Downovým syndromem a nejspíše si připadá na vše hodně sama, jelikož i přes to, že žijí s manželem, tak uvedla jejich rodinu jako neúplnou.

Terka i Honza si myslí, že postoje rodičů se změnili tím, že mají homosexuální dceru/syna. Terka se domnívá, že jinak si rodiče nenechají postoje nikým ovlivnit. Honza k tomu, že je ovlivnilo to, že je sám gay, dodává: „*Asi určitě na prvním místě tohleto a na druhým místě takový ty všeobecná věci. Věci, co se píšou, říkají v televizi. Ten názor společnosti, který se hodně uvolňuje v poslední době. Takže to má taky určitě velkej význam.*“ Otec ke svému postoji v dotazníku napsal: „*Dřív nezávislá tolerance. Dnes tolerance, která se mě týká. Určitě mi víc vadí hanlivá označení. Výchova k toleranci obecně, žádná špatná zkušenost.*“

U těchto rodičů se postoj zlepšoval tím, že mají homosexuální dceru/syna. Avšak Nikola v rozhovoru řekla, že právě naopak její matka měla k homosexualitě dobrý přístup,

dokud to nezjistila o Nikole. Po tom její postoj ochladl. K tomu, co postoje rodičů ovlivňuje, řekla: „ *No tak určitě společnost, média. To je jasný. Jako každýho formuje, jak myslíme a všechno. To je jednak dané výchovou a jednak i nějakými geny. A určitě i média.* “

U žádného z rodičů se neobjevil homofobní postoj. Otázkou je, zda by jejich postoj nebyl homofobní i před coming outem jejich dětí. Sice rodiče často uváděli, že se jejich postoj změnil po tom, co jim jejich dcera/syn o své homosexualitě řekl/a, ale žádný neuvedl, že by jejich postoj před tím byl homofobní.

Nejčastěji tedy bývá uváděno, že postoj rodičů je ovlivněný tím, že je jejich dcera/syn homosexuální. To ovlivnilo postoj k pozitivnímu pólu, ale v jednom případě i k negativnímu. Dále jsou uváděna média, názor společnosti, úroveň inteligence, výchova a geny.

Přístup širší rodiny neměl žádný vliv na prožívání coming outu s rodiči. Pouze Nikoly matka se před nimi stydí. Nedokáže před nimi říci, že je Nikola lesba. Její přítelkyni nazývá kamarádkou.

5.2.14 HODNOCENÍ TOLERANCE VE SPOLEČNOSTI

Aktéři výzkumu také v častých případech hodnotili toleranci ve společnosti. Obecně Českou republiku hodnotili jako tolerantnější, než bývala či oproti jiným státům, kde jsou například za homosexuální styk lidé zabíjeni.

Terku přístup společnosti ovlivňuje v tom, že se s přítelkyní raději venku nedrží ani za ruce. „*My na to narážíme, když někde jsme. My prostě už když někde jdeme, tak se ani nemůžeme chytit za ruku. Za prvý protože já jsem posraná, že přijde nějaký idiot a dá nám přes hubu. Vy jste lesby, že jo. A za druhý, protože prostě na nás lidi pokřikují prostě. Je to prost hrozně nepříjemný. Jako myslím si, že společnost je tolerantnější než bejvala, ale není to svobodný. Není to vůbec svoboda. Nemůžeš udělat to, co by jsi udělala, prostě bejt heteráčem, že jo.*“ Honza má však zkušenost jinou: „*Já když jdu s Kristiánem po ulici, vedeme se za ruku, tak se ani nikdo už neotočí. Prostě jako to je úplně úžasný. Myslím si, částečně to ani není úplně tím, že jako by ty všichni lidé byli s tím úplně v pohodě, ale že jim to fakt je jedno.*“

Nikola si myslí, že v našem státě jsou lidé tolerantní. Sama však partnerství se svou přítelkyní nedává ve společnosti najevo. Přitom však říká, že jí je jedno, co si ostatní lidé myslí. Záleží jí jen na tom, co si myslí přátelé a rodina. A ti to vzali normálně. Myslí si, že mají opravdu štěstí v tom, kde se narodily a v jaké době. Otázkou zůstává, zda Nikola pouze nerada projevuje svou lásku a opravdu jí je jedno, co si jiní myslí, nebo pouze skrývá svůj strach za to, že jí ostatní lidé nezajímají a má strach, aby se nesetkala s homofobním postojem, a tak své partnerství nedává znát na veřejnosti. Domnívám se však, že z jejich

projevů na veřejnosti jí je opravdu jedno, co si ostatní lidé myslí. O své homosexualitě mluví na veřejnosti bez problému a ve společnosti bývá svými projevy vcelku výrazná.

Tolerance se ve společnosti zvyšuje, avšak stále jsou lidé, kteří mají homofobní předsudky. Těživěji tuto předsudky prožívají ženy. Opět se tu potvrzuje argument o větší přisnlosti vůči mužů, která jim ale umožňuje jasněji se identifikovat se svojí homosexualitou. Honza vnímá, že jsou v médiích ukazováni pouze mužské homosexuální páry. Z literatury se dozvídáme, že je to způsobené tím, že mužská homosexualita je vnímána ve společnosti hůře než ženská. Média potřebují mít sledovanost a zaujmout diváka. Tím, že by ukazovala lesbické páry, by nikoho již nejspíše neohromila.

5.3 ZÁVĚR

Cílem mého výzkumu bylo charakterizovat průběh coming outu a odhalit souvislosti, které ovlivňují vztahy mezi rodiči a homosexuálními dětmi, v souvislosti s jejich coming outem.

Celý průběh coming outu je velmi individuální proces, u kterého se však dají vysledovat určité pravidelnosti. Především se tyto pravidelnosti týkají rozdílů mezi dívkami a chlapci ve vztahu k genderovému řádu. Na dívky i chlapce je kladen rozdílný tlak společností v oblasti sexuality. Na chlapce je kladen větší tlakem, který jim ale umožňuje jasněji se identifikovat se svou homosexualitou.

Každý/á z aktérů/ek mého výzkumu se se svou homosexualitou a celým coming outem vyrovnával/a svým osobitým stylem. To, jaký bude průběh coming outu, záleží na velkém spektru souvislostí. Roli hrají osobnostní charakteristiky jedince a to, jak se jedinec sám vyrovnává se svou homosexualitou. Dále záleží na postojích a reakcích přátel na homosexualitu, na postojích a reakcích rodičů, na vztazích s rodiči a celkové atmosféře v rodině, na přístupu rodičů k životu a na partnerském životě homosexuálního člověka. Během výzkumu jsem sledovala mnohé souvislosti mezi těmito oblastmi.

Za coming out je považován počátek uvědomění si pocitů, které mají souvislost s homosexuální orientací, až po svěřením se rodičům. Okamžik, kdy se svěří rodičům, je velmi významný a všichni si pamatují jeho přesný průběh. Přesně si jej také mohou pamatovat z důvodu upravení si vzpomínek, aby odpovídaly současným potřebám.

Vztahy po coming outu, se zlepšovaly, zhoršovaly i zůstávaly stejné. Záleží to na tom, jak rodiče přijímají homosexualitu svého dítěte. Pokud ji přijímají bez větších problémů, pak vztahy zůstávaly stejně dobré jako před tím nebo se zlepšily. Pokud homosexualitu přijali neutrálně, vztahy zůstaly stejné. Avšak pokud se nevyrovnaly s homosexualitou a nepřijali novou perspektivu budoucnosti, pak byli jejich vztahy horší. Takto je hodnotili aktéři/rky výzkumu. Avšak všichni rodiče v dotazníku uvedli, že homosexualita v žádném případě neovlivnila jejich vztah s dítětem. Pouze jeden rodič řekl, že se změnil v pozitivním smyslu.

Zda rodiče přijmou/nepřijmou homosexualitu svého dítěte a jaké budou jejich reakce, záleží na prvotních postojích rodičů k homosexualitě, na kvalitě dosavadního vztahu s dítětem a na jejich životních zkušenostech. Postoje jsou nejčastěji samotnými rodiči, uváděny jako tolerantní. Aktéři/rky výzkumu si myslí, že postoje jejich rodičů, jsou ovlivněny tím, že jejich dítě je homosexuální, médií, názory společnosti, úrovní inteligence, výchovou a geny. Souvislost s širší rodinou v této oblasti nebyla.

Celkově provedený výzkum přináší vcelku komplexní obraz o coming outu, který proběhl u aktérů/ek výzkumu, a také ukazuje, jak ovlivňuje gender a genderový řád naše životy a situace v nich.

Domnívám se, že cíle výzkumu byly naplněny. Došlo i k zodpovězení výzkumných otázek.

Bakalářská práce mi přinesla mnoho nových poznatků z oblasti genderu a s ním související oblasti sexuality. V mnoha tématech jsem si uvědomila svůj dichotomní náhled a snažila jsem se od něj oprostit.

Zajímavé by mohlo být výzkum zopakovat s odstupem delšího časového úseku a sledovat, jak se postoje rodičů a vztahy rodičů a dětí s homosexuální orientací vyvíjely dále. A jaké vlivy v této oblasti v čase působily. Pro komplexnější informace od rodičů bych však raději použila v případě rodičů metodu rozhovoru. Dále by se také dalo využít přátel či ostatních blízkých lidí, kteří byli také součástí jedinceva coming outu. Buď s nimi vést také rozhovor nebo je požádat o vyplnění dotazníku. Tím by se okruh informací a celý kontext coming outu stal celistvým.

Tato práce i její možné pokračování, se dají využít pro jedince, kteří se nacházejí v některé z fází coming outu či se na coming out připravují. Nebo pro jejich rodiče, blízké lidi či kamarády. Také tato celá bakalářská práce může sloužit pro běžné lidi, kteří nemají o genderové problematice mnoho tušení.

LITERATURA

ATKINSON, R.L. *Psychologie*. Praha : Portál, 2003.

BASS, E., KAUFMAN, K. *Láska je láska – knižka pro lesbickú, gejskú a bisexuálnu mládež a jej spojencov*. Bratislava : Zaujmové združenie žien Aspekt, 2003.

BLECHOVÁ, Z. *Partnerské vzťahy : čo očakáva žena od muža a muž od ženy*. Plzeň : Nakladatelství Z. Blechové, 2010.

BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví?*. Praha : Scientia Medica, 1992.

CURRAN, C. M., RENZETTI, D.J. *Ženy, muži a společnost*. Praha : Karolinum, 2003.

FAFEJTA, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany : Jan Piszkiwicz, 2004.

HEWSTONE, M., STROEBE, W. *Sociální psychologie : moderní učebnice sociální psychologie*. Praha : Portál, 2006.

JANOŠOVÁ, P. *Divčí a chlapecká identita*. Praha : Grada, 2008.

JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Praha : Karolinum, 2000.

LIPPA, R.A. *Pohlaví : příroda a výchova*. Praha : Academia, 2009.

Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize : duševní poruchy a poruchy chování : popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka. Praha : Psychiatrické centrum, 2000.

NEDBÁLKOVÁ, K. *Láska je láska : když choděj kluci s klukama a holky s holkama*. Brno : GaTe : Stud Brno, 2007.

PECHOVÁ, O. *Homofobie, heterosexismus, diskriminace sexuálních minorit?*. Článek v rámci projektu „Antidiskriminační vzdělávání pracovníků veřejné správy [online]. 2007, [cit. 2011-04-11]. Dostupný na WWW:

<http://www.mkc.cz/uploaded/antidiskriminace/Homofobie.pdf>

PECHOVÁ, O. *Diskriminace na základě sexuální orientace. E – psychologie* [online]. 2009, roč. 3, č.3 [cit. 2011-04-05]. Dostupný na WWW: <http://e-psycholog.eu/pdf/pechova.pdf>

PROCHÁZKA, I. *Coming out : průvodce obdobím nejistoty, kdy kluci a holky hledají sami sebe*. Brno : STUD, 2002.

SMETÁČKOVÁ, I. *Gender ve škole : příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha : Otevřená společnost, 2006.

SMETÁČKOVÁ, I., BRAUN, R. *Homofobie v žákovských kolektivech : homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách, jak se projevuje a jak se proti ní bránit : doplňkový výukový materiál pro ZŠ a SŠ včetně didaktické aplikace tématu*. Praha : Úřad vlády České republiky, 2009.

STEHLÍKOVÁ, D., PROCHÁZKA, I., HROMADA, J. *Homosexualita, společnost a AIDS v ČR*. Praha : Orbis, 1995.

TRPIŠOVSKÁ, D., VACÍNOVÁ, M. *Sociální psychologie : vybraná témata*. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007.

VAN DEN AARDWERG, G J.M. *Terapie Homosexuality : rádce pro postižené a poradce*. Praha : Hnutí pro život ČR, 2003.

VRHEL, F. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie : modulové učební texty pro studenty antropologie a "příbuzných" oborů. 4, Antropologie sexuality: Sociokulturní hledisko* Brno : Nadace Universitas Masarykiana : Masarykova univerzita v Brně : NAUMA, 2002.

WEISS, P., ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha : Portál, 2001.

ZVĚŘINA, J. *Lékařská sexuologie*. Jinočany : H & H, 1992.

Bakalářská práce

CHLUMSKÁ, E. *Homosexualita v médiích – mediální reprezentace gayů a leseb*. Olomouc, 2007. 61 s., Bakalářská práce na Filosofické fakultě Univerzity Palackého na katedře žurnalistiky. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Martin Fafejta, PhD.